

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΡΙΘΜ. ΦΥΛΛΟΥ 109 ■ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1990 ■ ΤΕΒΕΤ - ΣΕΒΑΤ 5750

Στη Γη της Μνήμης και της Ειρήνης

Ομιλίες
του Καγκελαρίου
της Ομοσπονδιακής
Γερμανίας κ. Χ. Κολ σε θέματα
σχετικά με τους Εβραίους

Το τεύχος αυτό περιέχει μια σειρά ομιλιών του Καγκελαρίου της Ομοσπονδιακής Γερμανίας κ. Χέλμουτ Κολ πάνω σε θέματα που έχουν σχέση με τους Εβραίους.

Οι ομιλίες αυτές εκφωνήθηκαν σε διάφορες περιστάσεις με την ευκαιρία κάποιων επετειακών ή άλλων γεγονότων.

Η συγκέντρωση και η παρουσίαση αυτών των ομιλιών σε αφιερωματικό τεύχος του περιοδικού μας γίνεται για τέσσερεις κυρίως λόγους:

Ο ΠΡΩΤΟΣ, είναι για να ανταποδοθεί στον Γερμανό Καγκελάριο η τιμή που έκανε με το να ασχοληθεί τόσες φορές με θέματα που αφορούν και με προσωπικότητες που προέρχονται από τον παγκόσμιο Εβραϊσμό.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ, προέρχεται από την επιθυμία να γνωρίσει ο ελληνικός λαός τη σύγχρονη επίσημη γερμανική σκέψη και θέση πάνω σε ζητήματα που αναφέρονται στον Εβραϊσμό. Η σκέψη του Καγκελαρίου Κολ, όπως θα αντιληφθούν οι αναγνώστες μας, δεν προέρχεται από μία απλή ανταπόδοση λόγων για τα όσα η σύγχρονη Γερμανία οφείλει στον Εβραϊσμό. Δεν αποτελεί μία χειρονομία συγνώμης αλλά μια επανορθωτική των Γερμανών στην παρουσία των Εβραίων το θρήσκευμα (ανεξάρτητα από το ποιάς χώρας πολίτες είναι) στην παγκόσμια σκηνή.

Ο ΤΡΙΤΟΣ, προκύπτει από τη θέληση να μελετηθούν - με νέες ιδέες, σύμφωνα με τη σύγχρονη ιστορική αναγκαιότητα, με ανανεωμένο το πνεύμα και την ψυχή - κοινωνικά, θρησκευτικά, πολιτικά κ.ά. προβλήματα που αναφέρονται στον Εβραϊσμό ως ιδέα και ως ανθρωπινή παρουσία. Ακριβώς αυτό επιχειρεί με τα κείμενά του ο Καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Γερμανίας παρέχοντας αφορμές στο ευρωπαϊκό κυρίως πνεύμα να τοποθετηθεί στο θέμα αυτό.

Ο ΤΕΤΑΡΤΟΣ, είναι "διδασκτικός". Όταν η Λεοναίνα Ύδρα του αντισημιτισμού σιγά - σιγά, με διάφορες μορφές και προσωπεία, αρχίζει ύπουλα αλλά μεθοδικά να ξανασηκώνει τα πολλά κεφάλια της, ο λόγος του Καγκελαρίου Κολ καθαρός, έντιμος, θαρραλέος, συνετός έρχεται να δώσει απάντηση στους οπαδούς της καταστροφής και του σκότους. Στους "γιούς της απωλείας".

ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑΝ και πολλά άλλα να ειπωθούν σχετικά με τις ομιλίες που παρουσιάζονται στο τεύχος αυτό. Νομίζουμε όμως ότι τα κείμενα του Γερμανού Καγκελαρίου είναι τόσο διαυγή και σαφή ώστε δεν χρειάζονται ούτε επεξηγήσεις και πολύ περισσότερο ούτε ωραιοποιήσεις. Πρόκειται για κείμενα που πραγματικά μιλάνε από μόνα τους. Και λένε πολλά σε μια εποχή που υπερνικιέται κάθε διάκριση φυλής, θρησκείας, τάξεως και φύλου και η Γη αποτελεί τον τόπο, το σημείο και την πηγή της ειρήνης μεταξύ των λαών της ανθρωπότητας.

Υ.Γ. Ίσως σε κάποια σημεία οι ομιλίες του Καγκελαρίου κ. Κολ να φαίνονται ανεπίκαιρες μετά τα πρόσφατα γεγονότα στην Ανατολική Γερμανία. Για το λόγο αυτό χρειάζεται να τοποθετηθούν στα χρονικά πλαίσια που εκφωνήθηκαν.

Εικόνα εξωφύλλου: Δρ. Χέλμουτ Κολ, Καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας

Από την ομιλία του Καγκελάριου κ. Χέλμουτ Κολ σε παγκόσμιο συνέδριο ιστορικών που έγινε με την αιγίδα του Ινστιτούτου Leo Baeck της Νέας Υόρκης, στην Κρατική Βιβλιοθήκη του Βερολίνου, στις 28 Οκτωβρίου 1985.

Η Ιστορία των Εβραίων στη Γερμανία αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της Γερμανικής Ιστορίας

Ομιλία
σε διεθνές συνέδριο
ιστορικών στο
Ινστιτούτο Leo Baeck
Βερολίνο, 28 Οκτωβρίου 1985

**Αγαπητέ Δρα Γκρύνεβαλντ,
Κυρίες και κύριοι,**

Με χαρά αποδέχθηκα την πρόσκλησή σας να μιλήσω στην έναρξη των εργασιών του διεθνούς αυτού συνεδρίου ιστορικών, το οποίο πραγματοποιείται υπό την αιγίδα του Ινστιτούτου Leo Baeck. Εδώ και πολύ καιρό νοιώθω στενά συνδεδεμένος με το Ινστιτούτο σας και το σκοπό για τον οποίο εργάζεστε.

Ως Καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας εκτιμώ ιδιαίτερα το γεγονός ότι φέτος, το 1985, - 40 χρόνια μετά τον πόλεμο - το Ινστιτούτο Leo Baeck πραγματοποιεί συνέδριο για πρώτη φορά στη Γερμανία και ειδικά εδώ στο Βερολίνο. Έτσι, υπογραμμίζεται το γεγονός ότι τώρα όπως και στο μέλλον δεν πρέπει να ξεχνάμε ένα σημαντικό στοιχείο του παρελθόντος: τη σχέση μεταξύ Γερμανών και Εβραίων, θέμα το οποίο το Ινστιτούτο Leo Baeck μελετά με μεγάλη αφοσίωση και είναι αξιέπαινο γι' αυτό.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι για ορισμένους από σας χρειάζονταν κοινράγιο για να έλθετε στο Βερολίνο, όπου για μια περίοδο 12 ετών, δίνονταν οι πιο φοβερές εντολές κατά των

Εβραίων. Είμαι όμως σίγουρος ότι το Ινστιτούτο Leo Baeck σκέφθηκε πολύ πριν πάρει αυτή την απόφαση, που ήταν και η σωστή.

Εδώ και πάνω από σαράντα χρόνια, το ελεύθερο τμήμα αυτής της κυριολεκτικά χωρισμένης από το τείχος πόλης υπήρξε η έκφραση της ελευθερίας, της τήρησης του Νόμου και του απεριόριστου σεβασμού προς την ανθρωπινή αξιοπρέπεια. Πρωταρχική μας υποχρέωση είναι να προσπασούμε τις αξίες αυτές στο παρόν και στο μέλλον.

Δεν μπορούμε να επανορθώσουμε την αδικία και τα εγκλήματα του παρελθόντος, αλλά μπορούμε και πρέπει να αναλογισθούμε τι ήταν αυτά που συνέβησαν, πώς έγιναν και πώς προσπαθήσαμε να τα ξεπεράσουμε. Και μ' αυτόν τον τρόπο πρέπει να μάθουμε το μάθημά μας για το μέλλον.

Για να μπορέσει να γίνει αυτό, πρέπει να θυμόμαστε συνεχώς τι συνέβη μετά τις 30 Ιανουαρίου 1933 σε Γερμανούς πολίτες, που παράλληλα ήταν Εβραίοι. Οι Εβραίοι δεν ήταν τα μοναδικά θύματα της Χιτλερικής τυραννίας, αλλά ήταν ανάμεσα στα πρώτα. Κανένα άλλο κομμάτι του γερμανικού πληθυσμού δεν εκδιώχθηκε πιο συστηματικά και πιο ανελέητα. Το ρατσιστικό μένος που εξαπολύθηκε εναντίον τους ξε-

πέρασε τελικά τα όρια της ανθρώπινης φαντασίας.

Ο διωγμός όμως αυτός είχε πλήξει την ίδια την ταυτότητα των Εβραίων πολύ πριν τεθεί σε λειτουργία ο μηχανισμός εξόντωσής τους, καθώς οι περισσότεροι απ' αυτούς θεωρούσαν τους εαυτούς τους πρώτα Γερμανούς και δεν μπορούσαν να καταλάβουν γιατί θα έπρεπε ξαφνικά να γίνουν ξένοι ή ακόμα χειρότερα, απόβλητοι.

Ποιός μπορεί ακόμα και σήμερα να κατανοήσει τον πόνο που τους προξένησε αυτός ο διαχωρισμός, την πικρία που θα πρέπει να ένοιωσαν οι Εβραίοι ενόψει της αυξανόμενης απομόνωσής τους και το φόβο και την απόγνωση τους καθώς ήταν εκτεθειμένοι στη συνεχώς αυξανόμενη πίεση;

Από την πρώτη μέρα της ναζιστικής δικτατορίας στη Γερμανία, οι Εβραίοι περισσότερο απ' όλους βασανίστηκαν, γνώρισαν φοβερές διακρίσεις, χλευάστηκαν και περιφρονήθηκαν, απομονώθηκαν και εκδιώχθηκαν. Όλα αυτά έγιναν με τις εντολές που έδιναν όσοι ήταν στην εξουσία και αρκετά συχνά με τη συγκάλυψη της οργανωμένης πίεσης που ασκούσαν οι διαδηλωτές στους δρόμους.

Ο κρατικός αντισημιτισμός

Ο κρατικά οργανωμένος αντισημιτισμός έφθασε στην πρώτη κορύφωσή του την 1η Απριλίου 1933, που σήμανε την αρχή του μπιούκοτς, των Εβραϊκών καταστημάτων. Οι βιτρίνες και οι πόρτες τους γέμισαν αποκρουστικά συνθήματα.

Η δικτατορία του Χίτλερ όμως δεν κατέφυγε μόνο στην τρομοκρατία των δρόμων. Νέοι νόμοι - αν και η λέξη "νόμος" δεν έχει καμμία σχέση με το αληθινό νόημα της λέξης - διαχώρισαν τους Εβραίους από πολύ νωρίς. Από τις 7 Απριλίου 1933, ο "Νόμος για την Αποκατάσταση των Μονιμών Δημοσίων Λειτουργιών" - τι όμορφες λέξεις! - εισήγαγε τα πρώτα μέτρα που απέτρεπαν τους Εβραίους από το να ασκούν τα επαγγέλματά τους.

Αρχικά, οι Εβραίοι αξιωματούχοι στο δημόσιο τομέα, το δικαστικό σώμα και την εκπαίδευση και στη συνέχεια, στη διάρκεια του 1933, οι Εβραίοι δικηγόροι, γιατροί και καλλιτέχνες εμποδίστηκαν δια νόμου να ασκούν το επάγγελμά τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να κλείσουν για τους Εβραίους και οι πύλες του Πανεπιστημίου. Το φθινόπωρο του 1933, ο αριθμός των Εβραίων φοιτητών στη Γερμανία είχε μειωθεί στους 590.

Μόλις και μετά βίας ακουγόταν κάποια φωνή διαμαρτυρίας εναντίον των μέτρων αυτών από το γερμανικό λαό, ο οποίος είχε αναγκασθεί να συμμορφωθεί, ενώ μεγάλος αριθμός επαγγελματιών ενώσεων έγιναν σε ορισμένες περιπτώσεις πρόθυμοι εκτελεστές των άδικων αυτών νόμων. Σε μερικά σχολεία, υποχρέωσαν τα Εβραϊκόπουλα να κάθονται σε πάγκους χωριστά από τους συμμαθητές τους.

Κι όλα αυτά συνέβησαν εν έτει 1933... Μετά τα πράγματα κόπασαν κάπως, γεγονός που γέννησε ελπίδες ακόμα και στους Εβραίους, ότι η κατάσταση δε θα ήταν και τόσο άσχημη. Δυστυχώς όμως χειροτέρευσε.

Η εξαίρεση των Εβραίων από την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία τόνισε ακόμα περισσότερο το γεγονός ότι το Σύνταγμα δεν τους δεχόταν ως Γερμανούς πολίτες. Αυτό έγινε τελικά ακόμα πιο σαφές σε όλους όταν οι ρατσιστικοί νόμοι της Νυρεμβέργης υιοθετήθηκαν τον Σεπτέμβριο του 1935.

"Ένας Εβραίος δεν μπορεί να είναι υπήκοος του Ράιχ", έλεγαν όταν εκδόθηκε η πρώτη διαταγή υπό το επονομαζόμενο διάταγμα περί υπηκοότητας του Ράιχ. Οι επαφές μεταξύ Εβραίων και μη Εβραίων γίνονταν όλο και πιο δύσκολα στην πραγματικότητα, όποιος ζούσε μαζί με κάποιον Εβραίο διακινδύνευε ποινική δίωξη, ακόμα και την ίδια του τη ζωή.

Ο "εξαριανισμός"

Η κατάσταση σημείωσε μια αξιοσημείωτη ύφεση τον Αύγουστο του 1937, με τον "εξαριανισμό" της βιομηχανίας, ο ρυθμός της οποίας επιταχύνθηκε καθώς η χώρα ετοιμαζόταν για πόλεμο. Τότε ακριβώς, ένας σημαντικός αριθμός Εβραίων άρχισε από το 1938 να μεταναστεύει, πράγμα που διστάζε να κάνει πριν.

Τον Ιούνιο του 1938 έγιναν μαζικές συλλήψεις Εβραίων, τον Ιούλιο Εβραίων γιατρών και τον Σεπτέμβριο Εβραίων δικηγόρων που εξακολουθούσαν να εργάζονται και εξαναγκάστηκαν να σταματήσουν. Στις 9 Νοεμβρίου του ίδιου χρόνου κήκαν οι Συναγωγές σε μια βραδιά που έμεινε γνωστή ως "Νύχτα των Κρυστάλλων" - τι ανώδυνη ονομασία! Η κατάσταση των Εβραίων ήταν απελπιστική και παρέμεινε τέτοια.

Οποτεδήποτε φέρνουμε στο νου μας τα γεγονότα αυτά μεταξύ 1933 και 1939 και τη συστηματική εξόντωση των Εβραίων που ακολούθησε, γίνεται φανερό γιατί εμείς οι Γερμανοί αισθανόμαστε ντροπή ακόμα και σήμερα. Ντρεπόμαστε, ως Γερμανοί, για τους εαυτούς μας, γιατί τα ναζιστικά αυτά εγκλήματα έγιναν στο όνομα των

**“ Εμείς οι Γερμανοί
αισθανόμαστε ντροπή
ακόμα και σήμερα
για τα ναζιστικά εγκλήματα
που έγιναν στο όνομα
των Γερμανών. ”**

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ
ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Συρμελή 2 • 104 39 ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 88.39.951

***

Υπεύθυνος σύμφωνα με το Νόμο:
Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ.
ΙΩΣΗΦ ΛΟΒΙΓΓΕΡ
Συρμελή 2 • 104 39 ΑΘΗΝΑ

***

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Γερμανών. Ντροπέμαστε ως άνθρωποι, είτε Γερμανοί είτε όχι, που η ανθρωπινή αδυναμία είναι δυνατό να επέτρεψε τέτοιες φοβερές πράξεις, που ανθρώπινα όντα μπορεί να έφθασαν στο σημείο να κάνουν τέτοια πράγματα. Ως Καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, που μιλώ αυτή τη στιγμή στο πρώην στρατόπεδο συγκέντρωσης Μπέργκεν Μπέλσεν, εκφράζω για άλλη μια φορά τη ντροπή και τη λύπη μας για την απάνθρωπιτά της Ναζιστικής βαρβαρότητας.

Από τα γεγονότα όμως της ιστορίας αντιλαμβανόμαστε, επίσης, ότι ένα άτομο μπορεί να είναι ένοχο, αλλά ένα ολόκληρο έθνος δεν είναι δυνατό να κριθεί ένοχο. Τις ημέρες εκείνες, και στη Γερμανία, ζούσαν απλώς άνθρωποι και υπήρχαν περισσότεροι απ' αυτούς εκεί, παρά, σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη, στα Σόδομα και τα Γόμορα. Βάζοντας σε κίνδυνο την ίδια τους τη ζωή και την ασφάλεια των οικογενειών τους, βοήθησαν Εβραίους πολίτες και μ' αυτόν τον τρόπο αντίταχθηκαν στην αδικία. Το γεγονός ότι το Ισραήλ τους τιμά εξαιρετικά αποτελεί δείγμα της θέλησης για συμφιλίωση.

Αλλά ας μην ξεχνάμε τους αμέτρητους συνταξιδιώτες μας. Το Σύνταγμα μπορούσε βασικά να υπολογίζει σ' αυτούς. Οι περισσότεροι τους δεν ήταν εθνικοσοσιαλιστές, τουλάχιστον συνειδητοί, αλλά ήταν άνθρωποι που δεν κατόρθωσαν να βρουν τη δύναμη να διαμαρτυρηθούν και ν' αντισταθούν.

Αν δεν λάβουμε υπόψη την ευπιστία και την αδυναμία της γενιάς εκείνης, δεν θα είμαστε δίκαιοι με τους εαυτούς μας. Ας μη βιαστούμε να ριζούμε πρώτοι το ανάθεμα, ας μη βαστούμε να γίνουμε οι εισαγγελείς ή οι δικαστές των προόνων μας. Σήμερα ξέρουμε καλά γι' αυτό το αποκαλούμενο πλέγμα σιωπής, την ήρεμη και σιωπηλή πλην όμως φοβερά ισοπελοποιητική πίεση που ασκούν κατ' εξοχήν τα δικτατορικά καθεστώτα προκειμένου να υποταχθεί κανείς σ' αυτά και να συμμορφωθεί με τις επιταγές τους. Και μόνο γι' αυτό το λόγο δεν θα πρέπει να γίνουμε οι κριτές και να υψώσουμε επικριτικά το δάχτυλο στους γονείς μας σε μια ήθικη επίπληξη. Αυτό που θα έπρεπε να κάνουμε είναι να είμαστε σε εγρήγορση στα επικίνδυνα ρεύματα του καιρού μας και στις δικές μας ευαισθησίες.

Εξιλέωση - "Τεσουβά"

Οι Γερμανοί ενοχοποιήθηκαν ατομικά, αλλά εξιλεώνονται συλλογικά. Εμείς οι Χριστιανοί το αποκαλούμε "εξιλέωση", οι Εβραίοι μιλούν μάλλον για "μεταμέλεια" και το αποκαλούν στα Εβραϊκά, τη γλώσσα της λειτουργίας και της προσευχής τους "Τεσουβά". Στην τελική ανάλυση και τα δύο σημαίνουν το ίδιο πράγμα.

Στη σταθερή βάση της πνευματικής τους εξιλέωσης, οι Γερμανοί καθιέρωσαν μια σταθερή δημοκρατία, βασισμένη στην ισχύ του νόμου στο ελεύθερο τμήμα της χώρας τους. Με αυτή και μέσα απ' αυτή τη νέα δημοκρατία αναζητήσαμε την ευκαιρία για συμφιλίωση και για υλική αποκατάσταση.

Γνωρίζουμε ότι ένα κομμάτι της ιστορίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ξεκομμένο και ανεξάρτητο, αλλά ότι το παρελθόν επηρεάζει το παρόν.

Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται από το πρώτο αξίωμα του Συντάγματος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας: τη δέ-

σμευσή μας για ελευθερία, ανθρώπινα δικαιώματα και την ειρήνη που εξασφαλίζεται από αυτά. Ταυτιζόμαστε με αυτή τη δέσμευση και γι' αυτό η στάση μας απέναντι σε όσους επιμένουν να ζουν με το παρελθόν και δεν ακούν τη φωνή της λογικής είναι σθεναρή και αδαμάντινη.

Το γεγονός ότι το παρελθόν επηρεάζει το παρόν αντανάκλαται επίσης και στους ισχυρούς δεσμούς μας με τους Εβραίους συμπολίτες μας. Αντανάκλαται στην ηθική και οικονομική μας δέσμευση απέναντι στο Κράτος του Ισραήλ. Η αλληλεγγύη μας με το Ισραήλ δεν απειλείται με κανένα τρόπο από τις όποιες διαφορές απόψεων στη γενική πολιτική σκηνή. Οι διαφορές αυτές αφορούν λεπτομέρειες, ενώ η αλληλεγγύη μας είναι κάτι θεμελιώδες. Αποτελεί μια έκφραση της μεταμέλειας για την ποία μίλησα προηγουμένως.

Θα πρέπει κανείς να γνωρίζει ιστορία για να μπορεί να θρηνησει, να θρηνησει για τα θύματα, να θρηνησει, για την αφαίμαξη που εξάντλησε τις δημιουργικές δυνάμεις της Γερμανίας πολύ μετά το 1945.

Πρέπει επίσης κανείς να γνωρίζει ιστορία για να είναι σε θέση να εκφράσει τις ευχαριστίες του. Ευχαριστούμε τους Εβραίους πολίτες μας, οι οποίοι μέχρι το 1933 έκαναν τόσα πολλά για να εμπλουτίσουν το Γερμανικό πολιτισμό, τη βιομηχανία, την κοινωνική και πολιτική ζωή. Ευχαριστούμε εκείνους που, ακόμα και μετά το 1933, πίστεψαν σε μια διαφορετική δηλαδή μια καλύτερη Γερ-

μανία, ακριβώς γιατί οι ίδιοι είχαν προηγουμένως γνωρίσει αυτή την άλλη Γερμανία. Πολλοί απ' αυτούς έμειναν και πληρώσαν ακριβώς το τμήμα της εμπιστοσύνης τους. Και είναι αυτοί που κυρίως μας προειδοποιούν να μην ξεχάσουμε. Η ιστορία των Εβραίων στη Γερμανία - πριν το 1933 αλλά και μετά - είναι και θα παραμείνει αναπόσπαστο τμήμα της Γερμανικής ιστορίας.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνουμε σε όσους επέστρεψαν στη Γερμανία μετά τις λυγρές εμπειρίες της Ναζιστικής δικτατορίας και βοήθησαν να οικοδομηθούν αυτό το ελεύθερο, δημοκρατικό κράτος, την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Αποτελούν τμήμα του λαού μας και η χώρα μας έχει πολλούς λόγους για να τους είναι ευγνώμων.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι όταν αναλογισθούμε το ζήτημα: "Οι Εβραίοι στην Εθνικοσοσιαλιστική Γερμανία μεταξύ 1933 και 1939", αυτόματα ο νους μας στρέφεται τόσο σε εποχές παλαιότερες του 1933 όσο και στο μέλλον. Πάνω απ' όλα όμως, η Γερμανοεβραϊκή ιστορία επηρεάζει το παρόν.

Εσείς που συμμετέχετε στο συνέδριο αυτό, είστε από τους πιο διακεκριμένους επιστήμονες στο χώρο αυτό. Μέσω της έρευνάς σας συμβάλλετε με μοναδικό τρόπο στο έργο της βοήθειας τόσο των Εβραίων όσο και των μη Εβραίων Γερμανών να δουν το παρελθόν ως κοινή και αμοιβαία ιστορία τους. Αυτή είναι μια απαραίτητη προϋπόθεση να θέλουμε να δημιουργήσουμε μια απελευθερωμένη και φιλική σχέση.

Το γεγονός ότι αυτό εδώ το Συνέδριο του Ινστιτούτου Leo Baeck στάθηκε δυνατό να πραγματοποιηθεί εδώ, στο Βερολίνο, 40 χρόνια μετά τον Πόλεμο, με γεμίζει - όπως ελπίζω για όλους σας - εμπιστοσύνη. Συνεπώς, σας απευθύνω τις ευχαριστίες μου εκ μέρους της Ομοσπονδιακής κυβέρνησης και των πολιτών αυτής της χώρας.

*Δρ. Η.Ι. Γκρύνεβαλντ, Ραββίνος του Λονδίνου.

“

**Η ιστορία των Εβραίων
στη Γερμανία,
πριν το 1933
αλλά και μετά
είναι και θα παραμείνει
αναπόσπαστο τμήμα
της γερμανικής ιστορίας.**

”

Από την κατάθεση στεφάνου στο Κέντρο της Εβραϊκής Κοινότητας του Δ.Βερολίνου, στις 29 Ιανουαρίου, 1986. Από αριστερά προς τα δεξιά: Helmut Gallinski, πρόεδρος της Ισραηλτικής Κοινότητας του Βερολίνου, Shimon Peres πρωθυπουργός του κράτους του Ισραήλ και οι Yitzhak Ben Ari, πρόεδρος του Ισραήλ στη Βόννη.

Μαζί να διαφυλάξουμε την αξιοπρέπεια του ανθρώπου

Ομιλία κατά τη διάρκεια
της επισκέψεως του κ. Σιμόν Πέρες,
πρωθυπουργού
του Κράτους του Ισραήλ,
στην Ομοσπονδιακή
Δημοκρατία της Γερμανίας
Βόννη, 28 Ιανουαρίου 1986

Κύριε Πρωθυπουργέ,

Είμαι ιδιαίτερα ευτυχής που επισκέπτεσθε την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και απευθύνω ένα θερμό καλωσόρισμα σε σας και στην αποστολή σας.

Τελευταία φορά συναντηθήκαμε στη Νέα Υόρκη, στο ξενοδοχείο Waldorf Astoria.

Είναι ένα μέρος με ιστορική σημασία για τις Γερmano-Ισραηλινές σχέσεις. Εκεί συναντήθηκαν το 1960, ο Konrad Adenauer και ο David Ben Gurion βάζοντας τα θεμέλια μιας νέας αρχής στις σχέσεις μεταξύ Γερμανών και Εβραίων, στις σχέσεις μεταξύ Γερμανίας και του Κράτους του Ισραήλ.

Σήμερα είναι κοινό καθήκον μας να διαφυλάξουμε το δεσμό που ξεκίνησαν εκείνοι οι δύο μεγάλοι αρχηγοί κρατών. Έργο μας είναι να συνεχίσουμε και να ισχυροποιήσουμε την συνεργασία μεταξύ των λαών και των κρατών μας στην κατευθυντήρια γραμμή που χάραξαν εκείνοι κάτω από διαφορετικές συνθήκες.

Στη συνάντησή μας στη Νέα Υόρκη, δεχτήκατε την πρόσκλησή μου να επισκεφθείτε τη Βόννη, και είμαι ευτυχής που μπορούσατε να έρθετε σύντομα. Οι διάφορες συναντήσεις κορυφής μεταξύ των δύο χωρών μας αποτελούν βαρόμετρο για την κατάσταση των σχέσεών μας. Ένα

από τα πρώτα μου ταξίδια στο εξωτερικό ως Καγκελάριος ήταν στη χώρα σας, δύο χρόνια πριν. Οι συζητήσεις μας τότε, χαρακτηρίζονταν ήδη από πνεύμα φιλίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Εν τω μεταξύ καταφέραμε να εμβαθύνουμε τις σχέσεις μας περαιτέρω, πράγμα που γίνεται φανερό από τις λίαν επικδομητικές συζητήσεις μας σήμερα.

Τον περασμένο Οκτώβριο ο Πρόεδρος της χώρας μας επισκέφθηκε τη χώρα σας για πρώτη φορά. Αυτή η επίσκεψη και η αποδοχή του Προέδρου σας σε μια πρόσκληση να επισκεφθεί την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία, δείχνουν πόσο καλές και πολλά υποσχόμενες σχέσεις έχουν αναπτυχθεί μεταξύ των δύο χωρών μας.

Θεωρούμε τη σημερινή επίσκεψή σας κ. πρωθυπουργέ, ως οωινό ετοιμότητας για να συνεχίσετε μαζί μας την πορεία κατά μήκος του δρόμου της συμφιλίωσης και της συνεργασίας.

Κατά την παραμονή του στο Ισραήλ πέρσι, ο Πρόεδρος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας εξέφρασε τα αισθήματα της χώρας και του λαού μας προς το Ισραήλ. Δεν έχουμε καμία αμφιβολία ότι οι ηθικές αρχές που επικαλούνται οι σχέσεις μεταξύ του Γερμανικού και του Ισραηλτικού λαού, χαρακτηρίζουν επίσης τις διακυβερνητικές σχέσεις μας.

Εμείς, οι Γερμανοί ξέρουμε επίσης ότι πρέπει να θυμόμαστε και να αναγνωρίζουμε το σκοτεινότερο κεφάλαιο της ιστορίας μας. Δεν μπο-

ροίμε και δεν επιθυμούμε να διώξουμε από τις σκέψεις μας τις φροναστικές πράξεις του παρελθόντος - χωρίς να υπολογίζουμε τα θύματα και τα παιδιά τους, και χωρίς να υπολογίζουμε εμάς τους ίδιους και τους απογόνους μας. Πρέπει να ζήσουμε με αυτή την τρομερή αλήθεια της δικής μας ιστορίας και να διδαχθούμε από αυτή.

Σε μια τιμητική τελετή σε ανάμνηση των θυμάτων, στο Bergen - Belsen, τον περασμένο Απρίλιο, εγώ - ως Καγκελάριος της Γερμανίας - επιβεβαίωσα την ευθύνη του λαού μας, αλλά και την προσωπική ευθύνη του κάθε Γερμανού, στο φως της ιστορίας. Χθες, στο ίδιο μέρος, απένειμα φόρο τιμής στα εκατομμύρια των Εβραίων θυμάτων του Εθνσοσιαλισμού.

Στη μέγχο τώρα ιστορία, οι πορείες των λαών μας δεν επισκιάζονται πάντα από τέτοια τραγικά γεγονότα. Μεγάλες περιόδοι της κοινής ιστορίας μας υπήρξαν ευτυχισμένες και αμοιβαία επωφελείς. Δια μέσου των αιώνων, οι Εβραίοι πολίτες φίλοι μας, εμπνευστήκαν από το πνεύμα και την κουλτούρα της Γερμανίας. Τα ονόματα πολλών απ' αυτούς είναι συνδεδεμένα με λαμπρά κατορθώματα τα οποία χαιρούν διεθνούς αναγνώρισης ως μέρη της Γερμανικής παράδοσης. Θα ήταν μεγάλη ευτυχία αν μπορούσαμε να συνεχίσουμε να "οικοδομούμε" πάνω σε αυτά τα θεμέλια.

Τα χαρακτηριστικά που έχουμε κοινά βοηθήσαν να στενέψει το χάσμα μεταξύ των δύο λαών μας:

- Πιστεύουμε στις ίδιες αξίες της Δύσης που βασίζονται στη δημοκρατία και τους νόμους και κρινονται βάσει αυτών των αξιών.

- Η διατήρηση της εθνικής μας ασφαλείας έχει ανάγκη από μεγάλες προσπάθειες. Και οι δύο χώρες χρειάζονται συμμάχους και φίλους στον κόσμο.

Ο υπέρτατος στόχος της κυβερνητικής μου πολιτικής, όπως περιγράφεται από το Σύνταγμα είναι να διαφυλάξει την αξιοπρέπεια του ανθρώπου εν ειρήνη και ελευθερία, όλα δια μέσου δικών μας προσπαθειών και σε συνεργασία με τους συντρόφους μας. Στις σχέσεις μας με το Ισραήλ, πάντοτε οι κυβερνήσεις της Ομοσπονδιακής Γερμανίας ζήτησαν να μετατραπεί η επιδίωξη αυτού του τελικού σκοπού σε πρακτική πολιτική.

Ένας σημαντικός πολιτικός σκοπός για μας είναι να βοηθήσουμε το Ισραήλ να διαφυλάξει το μέλλον του και να διατηρήσει το βιοτικό του επίπεδο. Θέλουμε να επεκτείνουμε και να εμβαθύνουμε τη σχέση μας με το Ισραήλ.

Αισθανόμαστε ιδιαίτερα δεμένοι με το Ισραήλ και κατά συνέπεια θεωρούμε καθήκον μας να συμβάλουμε στην ανάπτυξη του και να του συμπαρασταθούμε. Το κάνουμε για τις αμοιβαίες σχέσεις μας μέσα στα πλαίσια της Ευρώπης και των Ηνωμένων Εθνών. Ξέρете επίσης ότι συνηγορούμε για τη νομιμοποίηση των συμφερόντων του Ισραήλ που προέκυψαν από τη νότια επέκταση της ευρωπαϊκής κοινότητας.

Οι επίσημες σχέσεις από μόνες τους δεν θα είχαν κάνει τις Γερμανο-Ισραηλινές σχέσεις αυτό που είναι σήμερα. Ο φόβος και η σκέψη πάνω σ' αυτό που έγινε αλλά επίσης ο θανατοισμός και για το νέο κράτος δημιούργησαν μια βαθιά συμπάθεια για τη μοίρα του Ισραήλ σε πολλούς Γερμανούς. Χιλιάδες Γερμανοί προσκηνητές, τουρίστες, μέτεχοντες σε μορφωτικά ταξίδια, εθελοντές εργάτες και νέοι επισκέπτονται κάθε χρόνο το Ισραήλ αναζητώντας την επαφή με μια χώρα της οποίας η ανθρωπινή ζεστασία και η πνευματική ζωντάνια τους προσελκύει.

Ο κάθε Γερμανός που πάει στο Ισραήλ βρίσκει πολιτικά ιδανικά, κοινωνικές αξίες και πνευματικά ερεθίσματα τα οποία έχουν αναπτύχθει από τους Εβραίους - κυρίως από την επαφή τους με τη Δύση - και έχουν ενσωματωθεί σε μια καινούρια ανεξάρτητη κουλτούρα. Αυτό είναι που κάνει τη χώρα σας να μας γοητεύει, καθώς και ο πνευματικός και συνασθηματικός δεσμός και ο σεβασμός που έχουμε σε μια χώρα που είναι ιερή για τρεις μεγάλες θρησκείες.

Συμπάθεια για το Ισραήλ σημαίνει επίσης για μας το ενδιαφέρον μας για την τύχη του κράτους του Ισραήλ. Με πρίσμα τη δική μας εμπειρία, εμείς οι Γερμανοί μπορούμε να εκτιμήσουμε τις ανάγκες ασφαλείας του Ισραήλ.

Οι συγχρόνιστες στη Μέση Ανατολή αποτελούν μια από τις πιο επικίνδυνες πηγές κρίσης του κόσμου. Είναι μια απειλή για την ύπαρξη των εθνών της περιοχής εκείνης και θα μπορούσε - αν δεν γί-

νουν δραστητικές ενέργειες - να ξεσπάσει σε μια ακόμη παγκόσμια έκρηξη.

Οι συγχρόνιστες αυτές δεν μπορούν να επιλυθούν με στρατιωτικά μέσα. Δεν υπάρχει άλλη λογική εκδοχή παρά οι διαπραγματεύσεις.

Όλοι μας παρακολούθησαμε τις προσπάθειες που άρχισαν στις αρχές του προηγούμενου χρόνου για ένα νέο ξεκίνημα των διαπραγματευτικών διαδικασιών. Παρά το ότι οι δύο πλευρές είναι ακόμη μακριά ή μια από την άλλη, διαφαίνονται ορισμένα ενθαρρυντικά σημεία. Οι ενδιαφερόμενοι αρχίζουν να συνιθίζουν στην ιδέα των διεθνών διαπραγματεύσεων. Είναι βασικό, οι διεθνείς διαπραγματεύσεις να έχουν την ευρύτερη δυνατή υποστήριξη της κοινότητας των εθνών. Στο λόγο σας της 21ης Οκτωβρίου, κ. πρωθυπουργέ, επισημάνετε ότι και το Ισραήλ προσπαθεί να βρει νέα σημεία επαφής που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο τραπέζι της διάσκεψης.

Ο δρόμος αυτός θα είναι μακρύς και δύσκολος. Και θα απαιτήσει υποχωρήσεις και από τις δύο πλευρές. Θέλουμε να βοηθήσουμε ώστε να γίνει ευκολότερο για τους ενδιαφερομένους να πλησιάσουν ο ένας τον άλλο.

Δεν μπορούμε να λύσουμε το Μεσανατολικό, μπορούμε όμως να πούμε στους φίλους μας ότι το θεωρούμε κατορθωτό. Μιλάμε με ένα στόμα εκφράζοντας τη γνώμη όλων των εταίρων μας.

Εσείς στο Ισραήλ δεν συμπεριζόστε πάντα τις απόψεις μας. Ούτε τα Αραβικά κράτη σε πολλά θέματα συμφωνούν μαζί μας. Παρόλα αυτά, πιστεύουμε ότι πρέπει να επιμεινουμε στις πιθανότητες που υπάρχουν και που θα βοηθήσουν να γίνει ένα βήμα πλησιέστερα προς την ειρήνη.

Δεν υπερεκτιμούμε τη δύναμη της επιρροής μας, αλλά στο σημερινό κόσμο καμία χώρα δεν μπορεί να εμμένει σε μία απολύτως ανεξάρτητη πολιτική. Όλοι ζούμε στην ίδια κατοικία και όλοι έχουμε το ενδιαφέρον να σιγουρευτούμε ότι θα μείνει κατοικήσιμη.

Η δυσκολία στην επίλυση του Μεσανατολικού προκύπτει από την αναγνώριση του δικαιώματος του Ισραήλ και όλων των κρατών της περιοχής να ζουν σε καθορισμένα και ασφαλή σύνορα, με το δικαίωμα της αυτοδιαχείρισης, του Παλαιστινιακού λαού. Η αναφορά στο δικαίωμα της αυτοδιαχείρισης την οποία και εμείς επίσης αξιώνουμε για τη χώρα μας και κατά συνέπεια δεν μπορούμε να αρνηθούμε σε άλλους, αντιμετωπίζεται με κριτικό πνεύμα από τη χώρα σας.

Ωστόσο πιστεύω ότι αυτό οφείλεται σε παρεξήγηση. Εμείς οι Ευρωπαίοι βλέπουμε την άσκηση αυτού του δικαιώματος για αυτοδιαχείριση πάντα σε σχέση με τα δικαιώματα των κρατών της περιοχής. Η πραγματοποίηση του δικαιώματος αυτού για τον Παλαιστινιακό λαό είναι περιορισμένη από το δικαίωμα της ύπαρξης του Ισραήλ.

Μόνο ένας συμβιβασμός από πλευράς όλων των κρατών και όλων των ενδιαφερομένων της περιοχής, συμπεριλαμβανομένων και των Παλαιστινίων, θα επιφέρει μια λύση δικαίη, περιεκτική και με μεγάλη διάρκεια - υπό τον όρο ότι όλοι οι ενδιαφερομένοι θα απορνηθούν τη χρήση βίας μια για πάντα.

Τους τελευταίους μήνες γίναμε μάρτυρες μιας αναβίωσης της τρομοκρατίας, κυρίως στην Ευρώπη. Έχουμε όλοι καταπολεμητικά καταδικάσει αυτές τις τερατώδεις επιθέσεις. Τέτοιες τρομοκρατικές ενέργειες, απέχουν πολύ από το να υπηρετούν τα συμφέροντα του Παλαιστινιακού λαού, περισσότερο φαίνονται να εμποδίζουν μια σωστή λύση στη Μέση Ανατολή.

Μαζί με τους Ευρωπαίους συμμάχους μας έχουμε κάνει έκκληση σε όλες τις κυβερνήσεις, επαναλαμβάνω ΟΛΕΣ τις κυβερνήσεις, να παίξουν έναν ενεργό ρόλο για να βρεθούν, να συλληφθούν και να καταδικαστούν οι υπεύθυνοι αυτών των αλάνθροπων επιδρομών. Οι εγκληματίες αυτοί δεν πρέπει να βασίζονται στην υποστήριξη κανενός κράτους.

Δεν έχουμε εγκαταλείψει την ελπίδα για ό,τι με υτομονή μπορεί να γίνει στην περιοχή σας αυτό που η Ευρώπη κατόρθωσε μόνο μετά εχθροπραξίες αιώνων: μια καταστάλαξη των διαμαχών τα κράτη μιας περιοχής να μπορούν να επιληφθούν των προβλημάτων των συγχρόνων καιρών με τις προσπάθειες τους για ένωση.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα είναι ακόμη μακριά από το ιδεώδες κράτος και παρόλα αυτά επωφελοούνται τα μέλη της από την κοινοπραξία των οικονομικών πόρων και της αγοράς.

Κύριε πρωθυπουργέ, είναι ειλικρινής η ελπίδα μας ότι το Ισραήλ και οι γείτονές του θα ευλογηθούν με μια μελλοντική ειρήνη, βασισμένη στην ελεύθερη αυτοδιαχείριση.

Ο κ. Χαΐμ Χέρτζοκ, Πρόεδρος του Κράτους του Ισραήλ κατά την κατάθεση στεφάνου στο μνημείο του στρατοπέδου συγκεντρώσεως Bergen - Belsen στα πλαίσια της επίσημης επίσκεψής του στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τον Απρίλιο 1987.

Να ισχυροποιήσουμε τη συνεργασία μεταξύ Ομοσπ. Γερμανίας και Κράτους του Ισραήλ

Ομιλία
κατά την επίσημη επίσκεψη
του κ. Χαΐμ Χέρτζοκ, Προέδρου
του Ισραήλ στην Ομοσπονδιακή
Δημοκρατία της Γερμανίας
Βόννη, 7 Απριλίου 1987

**Κύριε Πρόεδρε
Κύριε Πρόεδρε της Ομοσπονδιακής Βουλής
Κυρίες και Κύριοι,**

Η επίσκεψή σας στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας είναι μια ευχάριστη ευκαιρία για εμένα, για όλους εμάς.

Απευθύνω τον πιο εγκάρδιο καλωσορισμό σε σας και στα μέλη της αποστολής σας.

Η ημέρα κατά την οποία, για πρώτη φορά, ένας πρόεδρος του Κράτους του Ισραήλ επισκέπτεται την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας είναι ένας ιστορικός σταθμός στις Γερμανο-ισραηλινές σχέσεις.

Είναι επίσης ορόσημο στο δρόμο που ο Κόνραντ Αντενάουερ και ο Δαβίδ Μπεν Γκουριόν χάραξαν για μας με τη νέα αρχή στο σύνδεσμο μεταξύ Γερμανών και Εβραίων, μεταξύ της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και του Κράτους του Ισραήλ.

Οι δύο χώρες καθώς και οι λαοί μας αντιμετώπισαν το δύσκολο έργο να συνεχίσουν το δεσμό των δύο εκείνων μεγάλων

Αρχηγών Κρατών. Εμείς συνεχίσαμε και ενισχύσαμε την συνεργασία μεταξύ των λαών μας, όπως εκείνοι την εννόησαν. Αυτή ήταν η πολιτική όλων των προκατόχων μου. Η κυβέρνησή μου και εγώ προσωπικά νιώθουμε βαθιά συμβεβλημένοι στην επίτευξη αυτού του σκοπού.

Κύριε Πρόεδρε, η επίσκεψή σας σήμερα λαμβάνει χώρα μόνο ενάμιση χρόνο μετά από την πρώτη επίσκεψη ενός Γερμανού Προέδρου στο κράτος σας. Η πολύ θετική ανάπτυξη των σχέσεών μας επέτρεψε σε εσάς να δεχθείτε την ανάλογη πρόσκληση από μέρους μας μετά από ένα σχετικά μικρό χρονικό διάστημα.

Στον λόγο μου επί της πολιτικής της 18ης Μαρτίου στη Βουλή ανέπτυξα τη σημασία που αποδίδουμε στην επίσκεψή σας. Είναι μία έκφραση ότι η μέχρι τώρα σχεδόν 40χρονη ιστορία της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας έχει βάσει σταθερά θεμέλια για την ανάπτυξη των καλών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών μας, και για τους δυο μας ο δρόμος της επαν-συμφιλίωσης και της συνεργασίας έχει αποδειχθεί αξιόλογος.

Οι πολλαπλές Γερμανο-Ισραηλινές επαφές δείχνουν πόσο έντονα θερμές έχουν γίνει οι σχέσεις μας.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής μου στη χώρα σας, τον Ια-

νούαριο του 1984, είχα πολλές συζητήσεις με μέλη της Ισραηλινής κυβέρνησης, με βουλευτές, με τοπικούς κυβερνητικούς αρχηγούς, μαθητές και άλλους Ισραηλινούς πολίτες και σχημάτισα μια ζωντανή εντύπωση για το Ισραήλ του σήμερα.

Οι εντυπώσεις μου από εκείνο το ταξίδι σχηματίστηκαν από τις υψηλά θετικές απόψεις για το παρόν αλλά επίσης και από τις σκιές ενός καταστροφικού παρελθόντος, για το οποίο εμείς οι Γερμανοί φέρουμε την ευθύνη. Η υπομονετική ανοικοδόμηση των σχέσεων και η αμοιβαία εμπιστοσύνη, ένα έργο το οποίο επιτεύχθηκε και συνεχίζεται μέχρι σήμερα από τις κυβερνήσεις μας, αλλά επίσης και από ευρύτατα λαϊκά στρώματα, υπόσχονται πολλά για το μέλλον.

Κύριε Πρόεδρε, μιλήσατε πολύ ειλικρινά και κατανοητά για τα συναισθήματά σας επισκεπτόμενος τη Γερμανία. Χθες, οι Γερμανοί και οι Ισραηλινοί μαζί απέδωσαν φόρο τιμής στη μνήμη των αναριθμητών αθώων ανθρώπων που οδηγήθηκαν στο θάνατο στο Bergen-Belsen και σε άλλα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Η περίοδος της γενοκτονίας είναι το σκοτεινότερο κεφάλαιο στη γερμανική ιστορία. Εμείς οι Γερμανοί πρέπει να ζήσουμε με την τρομακτική αλήθεια ότι στις μέρες του εθνικοσοσιαλισμού οι Εβραίοι ήταν αντικείμενο αχαρκτήριστων δεινών στα χέρια των Γερμανών. Έχουμε συνείδηση επίσης ότι το ψυχρό και απάνθρωπο σχέδιο και η δολοφονική υλοποίηση του εγκλήματος της γενοκτονίας δεν έχει προηγούμενο στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Με την αφορμή της 40ης επέτειου της απελευθέρωσης από το στρατόπεδο συγκέντρωσης του Bergen-Belsen, δηλώσατε ότι ομολογούμε την ιστορική αυτή ενοχή. Εμείς οι Γερμανοί δεχόμαστε την ευθύνη αυτού που έγινε στους Εβραίους από τους Γερμανούς εν ονόματι της Γερμανίας κατά τη διάρκεια εκείνης της καταστροφικής εποχής.

Αποτελεί μέρος της πεποίθησής μας ότι πρέπει να κρατήσουμε ζωντανή στη μνήμη μας την πλήρη έκταση αυτού του τρομερού παρελθόντος. Ποτέ δεν θα θελήσουμε να ξεχάσουμε τα διαπραχθέντα εγκλήματα από τους Ναζί. Ακόμη θα αντιδράσουμε σε κάθε προσπάθεια να τα εξαλείψουμε από τις σκέψεις μας ή να τα ελαχιστοποιήσουμε.

Τα δεινά που έπληξαν τους Εβραίους εξαιτίας των Γερμανών υπό το ναζιστικό καθεστώς δεν μπορούν να διαγραφούν ούτε από την εβραϊκή ούτε από τη γερμανική ιστορία. Υπό το φως αυτού του τρομερού παρελθόντος όλοι εμείς μπορούμε να εγγυηθούμε για μας τους ίδιους και για τις μελλοντικές γενεές ότι θα υπερασπίσουμε με όλη μας τη δύναμη την αξιοπρέπεια του ανθρώπου και τα βασικά δικαιώματά του ως τις πολυτιμότερες για μας αξίες.

Κατά την επίσκεψή του στο Bergen-Belsen το 1960, ο Κόνραντ Αντενάουερ εξέφρασε τα συναισθήματά του με τις παρακάτω λέξεις: "Πιστεύω ότι δεν θα μπορούσαμε να είχαμε καλύτερο μέρος από αυτό... για να υποσχεθούμε επίσημα πως θα κάνουμε ό,τι είναι δυνατόν για να καταστεί βέβαιο ότι κάθε άτομο - ασχέτως σε ποιά λαό, έθνος ή φυλή ανήκει - θα μπορεί να χαίρεται τη δικαιοσύνη, την ασφάλεια και την ελευθερία".

Κύριε Πρόεδρε, είπα στην πολιτική δήλωσή μου ότι για μας είναι ένας σημαντικός πολιτικός στόχος η διαφύλαξη του μέλλοντος του Ισραήλ και του βιοτικού επιπέδου. Αυτό είναι πράγματι μια από τις κύριες μέριμνες της Ομοσπονδιακής Κυβερνήσεως.

Όποιες και να είναι οι διαφορές ανάμεσα στις δύο χώρες μας έχουμε κοινά σημεία τα οποία είναι μεγάλης σημασίας. Προσβέουμε τις ίδιες αξίες βασισμένες στη δημοκρατία, την ελευθερία και τους νόμους. Χρειαζόμαστε συμμάχους και φίλους στον κόσμο. Μεγάλες προσπάθειες είναι αναγκαίες για τη διατήρηση της ασφάλειας των χωρών μας. Γι' αυτό εμείς οι Γερμανοί ιδιαίτερα εκτιμούμε τις ανάγκες ασφάλειας της χώρας σας.

Έχουμε ταχθεί με το Ισραήλ στις δίκαιες θέσεις του και χρησιμοποιούμε όλα τα μέσα που διαθέτουμε για να εκπληρωθούν αυτές στα πλαίσια των αμοιβαίων σχέσεών μας, τόσο στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα όσο και ως μέλος των Ηνωμένων Εθνών.

Κύριε Πρόεδρε, η διαμάχη στη Μέση Ανατολή είναι τώρα σχεδόν 40 ετών. Μια στρατιωτική λύση που να εξαχθεί δεν είναι δυνατή. Δεν υπάρχει άλλη εναλλακτική λύση από την ειρήνη. Ούτε, κατά την άποψή μας υπάρχει καμία λογική εναλλακτική λύση άλλη από μια πολιτική βασισμένη στο σεβασμό για τα νόμιμα συμφέροντα όλων των λαών και των κρατών αυτής της περιοχής.

Στην επιτακτική ανάγκη για ειρήνη κάθε ευκαιρία για επανληψη των ειρηνευτικών διαπραγματώσεων πρέπει να εξετάζεται. Θεωρούμε ότι μια διεθνής διάσκεψη με σκοπό την ειρήνη στη Μέση Ανατολή είναι σήμερα ο μόνος δρόμος προς τις διαπραγματεύσεις.

Στις 28 Φεβρουαρίου όλοι μαζί οι υπουργοί των Εξωτερικών των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, έκαναν εκκλήση για μια τέτοια διάσκεψη. Δηλώσαν επίσης ότι είναι έτοιμοι να παίξουν έναν εποικοδομητικό ρόλο στην εν λόγω διάσκεψη, εάν τα αντιμαχόμενα μέρη το επιθυμούσαν.

Επιθυμούμε όμως να μάθουμε, μέσω ενός διαλόγου με τους φίλους μας, τι θεωρούν δυνατό να επιτευχθεί, έτσι ώστε να προσθήσουμε τις πρωτοβουλίες που υπόσχονται μια δίκαιη λύση.

Καλωσορίζουμε το γεγονός ότι η ιδέα των διεθνών διαπραγματεύσεων γίνεται ολοένα και ευρύτερα αποδεκτή. Οι θέσεις είναι ακόμα μακριά η μια από την άλλη, ωστόσο υπάρχουν ενθαρρυντικά σημάδια.

Ο δρόμος για μια δίκαιη, πλήρη και διαρκή ειρηνευτική λύση θα απαιτήσει υποχωρήσεις απ' όλες τις πλευρές. Θα πρέπει να αναγνωριστεί το δικαίωμα του Ισραήλ - πράγμα που ισχύει και για όλα τ' άλλα κράτη της περιοχής - να ζει μέσα σε αναγνωρισμένα και ασφαλή σύνορα αρμονικά με το δικαίωμα της αυτοδιαχείρισης του Παλαιστινιακού λαού.

Η πολιτική μας, η οποία επικαλείται το δικαίωμα της αυτοδιαχείρισης του Παλαιστινιακού λαού, συχνά έχει υποστεί κριτικές στη χώρα σας. Εμείς όμως απαιτούμε το ίδιο δικαίωμα και για το λαό μας και θεωρούμε ότι η πραγμάτωση αυτού του δικαιώματος, στα πλαίσια των διεργασιών για την αποκατάσταση της ειρήνης, είναι δίκαιη και για τον Παλαιστινιακό λαό. Θα είναι σημαντικό για κάθε ειρηνευτική ενέργεια να συναντά την ευρύτερη δυνατή υποστήριξη από όλα τα αντιμαχόμενα μέρη.

Κύριε Πρόεδρε, η συνεργασία ανάμεσα σε εμάς και εμάς, ανάμεσα στο Κράτος του Ισραήλ και την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, φέρει τη σφραγίδα του παρελθόντος αλλά κοιτάζει προς το μέλλον.

Δια μέσου πολλών αιώνων οι Εβραίοι έχουν συμβάλλει στην κουλτούρα και την ιστορία της Γερμανίας. Χωρίς αυτή τη συμβολή η κουλτούρα μας την οποία ανατολούμε δεν θα μπορούσε να υπάρξει. Στο Worms, την πόλη που θα επισκεφθείτε αύριο, έχουν διαφυλαχθεί εντυπωσιακά σημάδια του παρελθόντος.

Το εβραϊκό κοιμητήριο, η παλιά συναγωγή και το μουσείο είναι γνωστά σε μένα. Χριστιανοί και Εβραίοι έζησαν εκεί μαζί για πολλούς αιώνες.

Είναι προς χάριν αυτών που, ακόμη και μετά το 1945, Εβραίοι πολίτες ήταν έτοιμοι να προτείνουν το χέρι της συμφιλίωσης και να βοηθήσουν την επανοικοδόμηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Σε αυτή την πορεία το Κεντρικό Συμβούλιο των Εβραίων της Γερμανίας έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο - επίσης ως μεσολαβών μεταξύ ημών και των ανά τον κόσμο εβραϊκών κοινοτήτων.

Είναι ελπίδα μου ότι οι δύο λαοί μας θα καταφέρουν και πάλι να δώσουν μεγαλύτερη σημασία στις παραγωγικές περιόδους του περιπετειώδους Γερμανο-εβραϊκού παρελθόντος. Για τις νέες γενεές αυτό αποτελεί ένα έργο ινιέρτης σημασίας το οποίο επιθυμούμε να διευκολύνουμε προωθώντας περισσότερο εντατικές ανταλλαγές μεταξύ των νέων.

Η Δρ. Gertrud Luckner ενώ λαμβάνει το βραβείο Sir Sigmund Strenberg από το Καγκελάριο Κολ, στη Βόννη στις 16 Δεκεμβρίου 1987

Η έμπιστη συμφιλίωση είναι έργο ειρήνης

Ομιλία
κατά την απονομή του
βραβείου σερ Σίγκμουντ
Στένμπεργκ του Διεθνούς
Συμβουλίου Χριστιανών και
Εβραίων στην Δρ. Γκέτρουντ Λούκνερ.
Βόννη, 16 Δεκεμβρίου 1987

Κυρίες και Κύριοι, Μέλη του Γερμανικού Μπούντεσταγκ. Αξιοτίμοι επισκέπτες, ιδιαίτερα εσείς από το εξωτερικό. Αγαπητή Δρ. Λούκνερ.

Μου δίνει μεγάλη χαρά, αγαπητή Δρ. Λούκνερ, που ανταποκρίνομαι στο αίτημα του Διεθνούς Συμβουλίου Χριστιανών και Εβραίων, να σας απονεύω, στη σημερινή εκδήλωση, το ετήσιο βραβείο Σερ Σίγκμουντ Στένμπεργκ.

Είμαι ιδιαίτερα ευτυχής που αυτή η απονομή γίνεται εδώ, στα γραφεία του πρώην Καγκελάριου, όπου πολλοί από τους προκατόχους μου, όπως ο Κόνραντ Αντενάουερ, διεκπεραίωσαν το έργο τους - συμβάλλοντας στην πραγματοποίηση των ιδίων σκοπών που μας ενώνουν εδώ σήμερα, όπου αποτίουμε φόρο τιμής στις εξέχουσες υπηρεσίες σας.

Σε λίγο ο Ραββίνος Λέβινσον θα μιλήσει για την Δρ. Λούκνερ και το παραδειγματικό έργο της ζωής της. Εγώ,

μ' αυτή την ευκαιρία θα ήθελα να σας μιλήσω για την πολιτική σημασία της συνεργασίας μεταξύ των θρησκευτικών ομάδων γενικώς και ιδιαίτερα μεταξύ Χριστιανών και Εβραίων. Διότι πιστεύω πως δεν είναι συμπτωματικό το γεγονός ότι το Διεθνές Συμβούλιο Χριστιανών και Εβραίων ζήτησε, για δεύτερη φορά, η απονομή αυτού του βραβείου να γίνει από έναν **πολιτικό**. Η απονομή πέρυσι έγινε από τον πρόεδρο του Ισραήλ, Χαΐμ Χέρτζοκ.

Νομίζω ότι είναι εξίσου σημαντικό το γεγονός ότι αυτό το βραβείο δεν απονέμεται αποκλειστικά για τις εξέχουσες υπηρεσίες που προσφέρονται στον τομέα της Εβραίο-Χριστιανικής συνεργασίας, αλλά γενικότερα για το έργο το οποίο ενθαρρύνει το διάλογο, πέρα από θρησκευτικούς φραγμούς.

Το έργο εκείνο το οποίο επιτείνει την κατανόηση μεταξύ των διαφόρων θρησκευτικών ομάδων, είναι ταυτόχρονα και έργο ειρήνης. Εμείς οι Γερμανοί, γνωρίζουμε πολύ καλά, από την ιστορία μας, ότι τα θρησκευτικά σχίσματα

δεν περιορίζονται μόνο σε θεολογικές διενέξεις - όπου συνήθως έχουν πολύ συγκεκριμένες και συχνά πικρές συνέπειες για τον απλό άνθρωπο.

Παρόλα αυτά εμείς, στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, είδαμε ότι και το αντίθετο είναι εφικτό: μετά το 1945, οι Προτεστάντες και οι Καθολικοί Χριστιανοί ήρθαν πιο κοντά, βασιζόμενοι στις κοινές αξίες και πεποιθήσεις τους. Χάρis στο διάλογο και την καρποφόρα μεταξύ μας συνεργασία καταφέραμε να εξαλείψουμε προκαταλήψεις αιώνων και των δύο πλευρών. Είμαι πεπεισμένος ότι αυτή ήταν μία από τις σημαντικότερες ενέργειες που συνέβαλαν στην εσωτερική ειρήνη στη χώρα μας.

Η κατάσταση στη Μέση Ανατολή προσφέρει ένα επίκαιρο και ιδιαίτερα αποκαλυπτικό παράδειγμα για τον τρόπο με τον οποίο μπορεί η πολιτική να επηρεαστεί από θρησκευτικούς ανταγωνισμούς. Αυτό μας φέρνει αυτόματα στο μυαλό, τα φανατικά κινήματα που επανειλημμένα προβάλλουν νέα εμπόδια στο μακρύ δρόμο που οδηγεί σε μια διαρκή και σίγουρη ειρήνη στην περιοχή.

Είναι στην ανθρώπινη φύση καμμία θρησκευτική ομάδα να μην είναι απόλυτα απαλλαγμένη από τον κίνδυνο του φανατισμού. Εκείνες οι οποίες είναι ανοιχτές στο διάλογο, πέρα από θρησκευτικούς φραγμούς, βοηθούν ώστε να ελαττωθεί αυτός ο κίνδυνος και σ' αυτό είμαστε μάχιμοι στη σημερινή εκδήλωση.

Για χάρη της ειρήνης, χρειαζόμαστε το διάλογο μεταξύ Χριστιανών, Μουσουλμάνων και Εβραίων. Και ανφέρα σκοπίμως τις τρεις αυτές μεγαλύτερες θρησκείες που γεννήθηκαν στην περιοχή της Μεσογείου και οι οποίες έχουν κοινές βασικές πεποιθήσεις, όπως το μονοθεϊσμό ή την πίστη σε ένα και μοναδικό Θεό και την τήρηση των Δέκα Εντολών.

Είναι γεγονός ότι οι διαμάχες μεταξύ μελών της ίδιας οικογένειας είναι συνήθως και οι πιο πικρές. Οι Χριστιανοί, οι Μουσουλμάνοι και οι Εβραίοι ανήκουν σε μια μεγάλη οικογένεια. Κατά την ιστορική του επίσκεψη στη Συναγωγή της Ρώμης, τον Απρίλιο του περασμένου χρόνου, ο Πάπας Ιωάννης Παύλος II, περιέγραψε τους Εβραίους σαν τα "μεγαλύτερα αδέρφια" των Χριστιανών. Αυτή είναι μια υπέροχη άποψη και πιστεύω ότι μπορούμε να προσθέσουμε και τους Μουσουλμάνους στην εικόνα.

Για δύο χιλιάδες χρόνια περίπου, η αθεοφική σύγκρουση μεταξύ Εβραίων και Χριστιανών, εμπόδιζε την ειρηνική συνύπαρξη των δύο ομάδων - και συνήθως ήταν η Εβραϊκή μειονότητα που υπέφερε. Περιόδους αμοιβαίας ανοχής ακολούθησαν περιοδοί διωγμών, εξορισμών, γκέτο. Φυσικά, θα πρέπει να διαχωρίσουμε τον θρησκευτικά υποκινούμενο αντιεβραϊσμό από τον φυλετικό αντισημιτισμό. Παρόλα αυτά, είναι εμφανές ότι το ένα δημιούργησε απερίσκεπτα συνθήκες με τις οποίες το άλλο να μπορεί να ευημερεί.

Τα τρομακτικά αποτελέσματα αυτών των πνευματικών και ηθικών παραλογισμών είναι πολύ γνωστά: πάνω απ' όλα η εν ψυχρώ δολοφονία εκατομμυρίων ευρωπαίων Εβραίων από τους Ναζί. Εμείς οι Γερμανοί δεν το ξεχάσαμε και δεν πρόκειται να το ξεχάσουμε ποτέ. Υπάρχουν πολλές ημερομηνίες που μας υπενθυμίζουν συνεχώς τέτοια γεγονότα, όπως επί παραδείγματι η 50η επέτειος της

λεγόμενης "Νύχτας των Κρυστάλλων", τον Νοέμβριο 1938.

Μετά το 1945, και ορμώμενοι από τις τρομερές αυτές εμπειρίες, θεωρήθηκε απαραίτητο να ληφθούν αποφασιστικά μέτρα. Κι αυτό έγινε όταν οι Γερμανοί, στο ελεύθερο μέρος της πατρίδας τους, έθεσαν εκτός νόμου κάθε είδους διάκριση. Το Άρθρο 3 του Βασικού μας Δικαίου αναφέρει:

"Κανείς δεν πρέπει να θίγεται ή να ευνοείται λόγω φύλου, καταγωγής, φυλής, γλώσσας, πίστης, θρησκείας ή πολιτικών πεποιθήσεων".

Οι Χριστιανοί όλου του κόσμου και όλων των δογμάτων επιδιώκουν να ξεπεράσουν τον θρησκευτικά υποκινούμενο αντιεβραϊσμό. Εσείς, Δρ. Λούκνερ, συνεισφέρετε πολύ σ' αυτή τη προσπάθεια αναπροσανατολισμού. Πολυάριθμες επίσημες δηλώσεις των Προτεστάντικών και Καθολικών Εκκλησιών, δίνουν εύλογο την ελπίδα ότι μια αδελφική συνύπαρξη Χριστιανών και Εβραίων μπορεί να πραγματοποιηθεί, για όλο και περισσότερους λαούς - μια συνύπαρξη κατά την οποία οι διαφορές μεταξύ μας δεν θα μας εμποδίζουν πια να δούμε τα κοινά που μας ενώνουν.

Σας ευχαριστούμε Δρ. Λούκνερ, και θα ήθελα σαφώς να συμπεριλάβω στην εξήγησή μου και τις πολλές εθνικές οργανώσεις Χριστιανοεβραϊκής συνεργασίας οι οποίες ενώθηκαν μεταξύ τους στο Διεθνές Συμβούλιο Χριστιανών και Εβραίων υπό τη στέγη του οίκου Μάρτιν Μπέμπερ στο Χάιενχάιμ.

Οι Χριστιανοί και οι Εβραίοι έχουν πολύ περισσότερα κοινά απ' όσα νομίζει ο κόσμος: η πίστη μας για την αγάπη του Θεού σε μας, τα πλάσματά του, η πεποίθηση ότι ο άνθρωπος είναι δημιουργημα του Θεού κατ' εικόνα Του και η πίστη μας στην μοναδικότητα και την αναπόσπαστη μεγαλειότητα κάθε ανθρώπινης ύπαρξης, η πεποίθηση ότι δημιουργήθηκαν με σκοπό τη διατήρηση και την τελειοποίησή της - όπως το έθεσε κάποτε και ο Μάρτιν Μπλουμπερ. Η εντολή, Αγάπα τον πλησίον σου, επί παραδείγματι, η οποία θεωρείται ακόμα, από πολλούς Χριστιανούς, αποκλειστική στην Καινή Διαθήκη εμφανίζεται ήδη στο Τρίτο Κεφάλαιο με τον Μωΐση.

Η πίστη των Εβραίων και των Χριστιανών χαρακτηρίζεται από την αποδοχή της ανθρωπότητας και από την πεποίθηση σε μια πραγματικότητα ανώτερη από τον επίγειο κόσμο μας. Μια τέτοια πίστη μας προτρέπει να αναλάβουμε υπευθυνότητα, ενώ ταυτόχρονα μας προφυλάσσει από την υπεροψία, τη λατρεία της εξουσίας και από την αυταπάτη ότι μπορούμε να δημιουργήσουμε έναν παράδεισο στη γη - ένα λάθος που πάντα κατάφερε να χαλάει τη ζωή των ανθρώπων.

Με αυτό το πνεύμα, η συνεργασία μεταξύ Εβραίων και Χριστιανών, που βασίζεται στις κοινές αξίες και πεποιθήσεις, είναι πάντα και μια πολιτική υπόθεση - με την καλή έννοια της λέξης - η οποία απέκτησε μεγάλη ιστορική σημασία ιδιαίτερα για μας τους Γερμανούς. Γι' αυτό το λόγο είναι ιδιαίτερη χαρά για μένα, σαν πολιτικός ενεργεία, να γιορτάζω με όλους εσάς απόψε τη βράβευση της Δρ. Λούκνερ με το βραβείο Σερ Σίγκμουντ Στέρνμπεργκ.

Ο κ. Χέλμουτ Κολ κατά την ομιλία στη Δυτική Συναγωγή της Φρανκφούρτης

Μια Μέρα Αγώνιας και Ντροπής

Ομιλία
στη Δυτική Συναγωγή
της Φρανκφούρτης με
την ευκαιρία της συμπλήρωσης
50 χρόνων από τα πογκρόμ
της 9ης Νοεμβρίου 1938.

Σαν σήμερα πριν από 50 χρόνια, οι Συναγωγές σε ολόκληρη τη Γερμανία πυρπολήθηκαν· οι Οίκοι της Προσευχής που είχαν ανεγερθεί για να δοξάσουν τον ένα Δημιουργό. Αυτών που λατρεύεται εξ ίσου από Εβραίους και Χριστιανούς. Η ονομασία που δόθηκε στα γεγονότα αυτά, **“Η νύχτα των Κρυστάλλων”** είναι κινιζή και κοινότοπη και δεν αποκαλύπτει αυτά που συνέβησαν τότε:

Στις 9 Νοεμβρίου 1938, η εθνικοσοσιαλιστική τρομοκρατία εναντίον των Εβραίων πολιτών απέκτησε μία νέα διάσταση. Δεκάδες χιλιάδες Εβραίοι συνελήφθησαν και μεταφέρθηκαν σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, χιλιάδες άλλοι κακοποιήθηκαν και εκατοντάδες θανατώθηκαν. Το πογκρόμ της νύχτας αυτής υπήρξε προάγγελος του προμελετημένου, συστηματικού και ανελέητου διωγμού των Εβραίων που επακολούθησε. Τότε πια, ο καθένας θα έπρεπε να είχε συνειδητοποιήσει ότι ο αντισημιτισμός ήταν κεντρικό στοιχείο της εθνικοσοσιαλιστικής τρομοκρατίας. Πολλοί από αυτούς εκδιώχθηκαν λόγω των πολιτικών και θρησκευτικών τους πεποιθήσεων. Το μίσος όμως για τους Εβραίους - άνδρες, γυναίκες και παιδιά - έφθασε ακόμα μακρύτερα: το απλό γεγονός ότι κάποιος ήταν Εβραϊκής καταγωγής συνιστούσε μεγάλο έγκλημα.

Παρ’ όλα αυτά, πριν 50 χρόνια σαν σήμερα, οι περισσότεροι άνθρωποι δεν μπορούσαν ακόμα να φανταστούν ότι το ρατσιστικό μένος του Εθνικοσοσιαλισμού θα έφτανε σύντομα σε ακόμη μεγαλύτερες βαρβαρότητες, ότι θα έφτανε στην τελική και πιο αποτρόπαια μορφή του, τη γενοκτονία των Εβραίων της Ευρώπης. Η ανθρώπινη φαντασία δεν θα κατορθώσει ποτέ να συλλάβει τι βρίσκε-

ται πίσω απ’ τα αφηρημένα σχήματα και τις στεγνές στατιστικές. Ανατρέχοντας όμως στο παρελθόν, ένα πράγμα μπορούμε να ισχυριστούμε με βεβαιότητα: το Άουσβιτς και η Τρεμπλίνκα, το Μαϊντάνεκ και το Μπέργκεν - Μπέλεσεν - αυτά τα φοβερά μέρη εμπειρίας είχαν απ’ την πρώτη στιγμή της δημιουργίας τους αυτή την ανήθικη ιδεολογία που ειδικολογεί μια μοναδική φυλή

II

Αυτό που σήμερα αναρωτιόμαστε είναι γιατί τόσο λίγοι άνθρωποι αντιτάχθηκαν, στην αρχή κρυφά και αργότερα στους δρόμους, όταν οι ανερχόμενοι τύραννοι ζήτησαν την υποστήριξή τους σ’ αυτό το απάνθρωπο πρόγραμμα. Πρόκειται για ένα βασανιστικό ερώτημα, αλλά είναι ακόμα πιο βασανιστικό να ρωτήσει κανείς γιατί δεν υπήρξαν μαζικές διαδηλώσεις όταν οι Εβραίοι στη Γερμανία χλευάζονταν και δέχονταν ενοχλήσεις, απομονώνονταν και εκδιώκονταν. Διότι είναι αμαρτωβή-τητο ότι από την πρώτη κιόλας μέρα, από τις 30 Ιανουαρίου του 1933 και έπειτα, οι Εβραίοι πολίτες δέχθηκαν πολιτικές, ηθικές και στη συνέχεια νομικές διακρίσεις με αυξανόμενη βία και μπροστά στα μάτια του κοινού. Η κρατική αυτή τρομοκρατία γινόταν ολοένα και πιο χυδαία φθάνοντας κυριολεκτικά στη γειτονιά του καθενός. Οι νόμοι προστάτευαν όλο και λιγότερο τους αδυνάτους και αντίθετα χρησιμοποιούν για να τους καταπιέζουν. Η αδικία μετατράπηκε σε νόμο· ένα κατεξοχήν αποτρόπαιο παράδειγμα είναι οι ρατσιστικοί νόμοι της Νυρεμβέργης του 1935.

Τα πογκρόμ του Νοεμβρίου με κανένα τρόπο δεν αποτέλεσαν ένα ανθόρητο ξέσπασμα της αποκαλούμενης οργής του λαού. Αντίθετα, έγιναν βάσει προγράμματος με κεντρικό σχεδιασμό και τοπική οργάνωση. Από την πλεονεκτική θέση στην οποία βρισκόμαστε σήμερα είναι δύσκολο να καταλάβουμε - και το γεγονός αυτό εξακολουθεί να αποτελεί αιτία μεγάλης ντροπής - γιατί η πλειοψηφία του λαού παρέμεινε σιωπηλή στις 9 και στις 10 Νοεμβρίου 1938. Σ' αυτό έπαιξαν ρόλο διάφοροι παράγοντες: έλλειψη προσωπικού θάρρους ή ακόμα φόβος που φθάνει τα όρια της παράλυσης απ' την πλευρά ορισμένων, απάθεια εκ μέρους άλλων. Μερικοί έμειναν αποσβολωμένοι ενώ άλλοι καθιστούσαν τις συνειδήσεις τους με όλων των ειδών τα επιχειρήματα, όπως για παράδειγμα την ευρώς διαδεδομένη προκατάληψη ότι η "εβραϊκή επιρροή" έπρεπε να ελεγχθεί και να μειωθεί. Ορισμένοι ένοιωσαν ότι τα δεινά των συμπολιτών τους, τους άγγιζαν προσωπικά, ενώ άλλοι προσποιούνταν ότι δεν τους αφορούσαν. Άλλοι πάλι παρακολούθησαν με μεγάλη χαίρεκακία, συμμετείχαν ή ακόμα αποκόμισαν οικονομικό όφελος.

Δεν θα πρέπει όμως να ξεχνάμε αυτούς που εξέφρασαν την αντίθεση τους ή ακόμα βοήθησαν όσο ήταν δυνατό. Θυμόμαστε σήμερα με μεγάλο σεβασμό και ευγνωμοσύνη τους θαρραλέους αυτούς άνδρες και γυναίκες που, πριν από 50 χρόνια αλλά και αργότερα, βοήθησαν Εβραίους πολίτες με διάφορους τρόπους, θέτοντας έτσι σε κίνδυνο την ίδια τη ζωή τους και συχνά της ασφάλειας της οικογένειάς τους: για παράδειγμα, βοηθώντας Εβραίους να βρουν ένα χώρο για να κρυφτούν ή να διαφύγουν στο εξωτερικό.

III

Η σημερινή ημέρα μνήμης εγείρει πολλά ερωτήματα. Η νέα γενιά θα 'πρεπε κι αυτή να προβληματιστεί σοβαρά τι θα έπρεπε να κάνει ή τι δεν θα έκανε σε μια παρόμοια περίπτωση. Λέγοντας ότι πρέπει να το κάνει με σοβαρότητα και εντιμότητα εννοώ κυρίως ηθικολογίες και επαίνους για τον εαυτό της. Είμαι απόλυτα πεπεισμένος ότι οι άνθρωποι σήμερα δεν είναι ούτε πιο καλοί ούτε πιο θαρραλέοι από τους ανθρώπους της εποχής εκείνης. Η μόνη διαφορά είναι ότι σήμερα δεν αντιμετωπίζουμε το δίλημμα του να γίνουμε ένοχοι γυρνώντας το κεφάλι απ' την άλλη μεριά ή συμμετέχοντας ή του να θέσουμε σε κίνδυνο τη ζωή μας και τη ζωή άλλων κάνοντας αντίσταση.

Κάτω από τη σημερινή διακυβέρνηση της χώρας, δεν καλούμαστε να απαντήσουμε στο φοβερό αυτό τεστ, το οποίο πιθανά θα έβαζε πολλούς από μας σε δοκιμασία ακόμα και σήμερα. Η επίγνωση του γεγονότος αυτού μας κάνει να είμαστε σεμνοί, στην πραγματικότητα ταπεινοί. Μας διδάσκει να είμαστε ευγνώμονες για το ότι μπορούμε να ζούμε σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία. Και μας προειδοποιεί ότι πρέπει συνεχώς να επαγρυπνούμε έναντι του οποιουδήποτε θα μπορούσε να μας οδηγήσει προς ένα ολοκληρωτικό καθεστώς. Πιστεύω ότι αυτό ακριβώς εννοούσατε δρ. Γκαλίνσκυ, όταν μιλώντας πρόσφατα στην κοινή μελέτη των γερμανικών και γαλλικών στρατευμάτων στο χώρο του στρατοπέδου συγκέντρωσης του Νταχάου, είπατε: "Το να φροντίσουμε να διατηρηθεί η ιστορική μνήμη είναι σημαντικό και γιατί ο λαός μαθαίνει πόσο πολύτιμη είναι η δημοκρατία".

IV

Αν και η γενοκτονία των Εβραίων της Ευρώπης που διαπράχθηκε από τους Γερμανούς υπήρξε μοναδική, εμείς θα πρέπει να διασφαλίζουμε πάντοτε ότι πουθενά στον κόσμο δεν πρόκειται να ξανασυμβεί κάτι παρόμοιο. Το μήνυμα συνεπώς της ημέρας αυτής δεν θα πρέπει ποτέ να αγνοηθεί. Είναι μια έκκληση προς τον καθένα από μας

να επανεξετάζει τις σκέψεις του κατά καιρούς. Παρά το γεγονός ότι οι νομικές εγγυήσεις αποτελούν βασική προϋπόθεση για τη διασφάλιση ότι δεν θα υπάρξει επιστροφή στη βαρβαρότητα, η φιλελεύθερη δημοκρατία μας θα πρέπει να στερεωθεί και στις καρδιές μας, όχι μόνο στο μυαλό μας. Πρέπει επίσης να θυμόμαστε πάντοτε ότι οπουδήποτε προσβάλλεται η αξιοπρέπεια ενός συνανθρώπου μας, θίγεται και η δική μας αξιοπρέπεια. Μόνο αν διατηρήσουμε την ικανότητα να μοιραζόμαστε τη δυστυχία, να ταυτιζόμαστε με τα θύματα, μπορούμε να επιτύχουμε μακροπρόθεσμα στην οικοδόμηση μιας δίκαιης κοινωνίας όπου οι άνθρωποι με διαφορετική καταγωγή ή διαφορετικές πολιτικές πεποιθήσεις θα μπορούν να ζουν μαζί ελεύθερα και ειρηνικά.

Ο σεβασμός για το αναφαίρετο δικαίωμα στην αξιοπρέπεια του κάθε συνανθρώπου μας, απαιτεί από μας, μιλώντας με βιβλικούς όρους, να μη δημιουργήσουμε εμείς μία εικόνα του συνανθρώπου μας, αλλά να τον δεχθούμε όπως είναι στην πραγματικότητα.

Ο Μαξ Φρις, που μελέτησε σε βάθος τους παράγοντες και τις συνέπειες των αντισημιτικών προκαταλήψεων, είπε κάποτε ότι όλοι μας είμαστε "υπεύθυνοι μ' ένα μυστικό και αναπόφευκτο τρόπο" για την εικόνα και τη συμπεριφορά του άλλου απέναντί μας. Επιβάλλοντας με τη βία τις ιδέες μας στον συνάνθρωπό μας, του αρνιόμαστε "το ίδιο το δικαίωμα στη ζωή που πρέπει να παραμείνει ανεγγίχτο". Συνεπώς θα πρέπει να δεχόμαστε κάθε συνάνθρωπό μας χωρίς όρους, με τη μοναδικότητά του και τη διαφορά του, και να μην τον αντιμετωπίζουμε με την προοπτική ή της συμμόρφωσης και υποταγής στο γενικό σύνολο, ή της απομόνωσης. Αυτός είναι ο γνήσιος πλουραλισμός, όπως τον οραματίστηκαν οι αρχιτέκτονες του Σύνταγματός μας.

V

Οι άνδρες και οι γυναίκες που μελέτησαν και δημιούργησαν το Σύνταγμα μας στο Κοινοβούλιο πριν από 40 χρόνια, κατόρθωσαν να διασώσουν την αξία και την αξιοπρέπεια της ευθύνης να θεσπίσουν την ελευθερία, ακριβώς γιατί βρήκαν τη δύναμη να σηκώσουν το βάρος του παρελθόντος. Η αλήθεια είναι ότι οι Γερμανοί ενοχοποιήθηκαν ως μεμονωμένα άτομα, αλλά η αδικία που διεπράχθη από την εθνικοσοσιαλιστική τυραννία αποτελεί μέρος της κοινής μας ιστορίας. Την ιστορία αυτή την έχουμε χρεωθεί στο σύνολό της. Ατενίζοντάς την όμως ελεύθερα, μπορούμε να μετατρέψουμε το βάρος σε μία ευκαιρία - την ευκαιρία του να ανακαλύψουμε τους εαυτούς μας και να ανοίξουμε δρόμους προς ένα καλύτερο μέλλον.

Θα ήταν ανέντιμο να επιλέξουμε μόνο τα ευνοϊκά κεφάλαια της γερμανικής ιστορίας. Η ιστορία της είναι αδιαίρετη - τόσο οι καλές όσο και οι κακές πλευρές της είναι δικές μας. Επιθυμώ συνεπώς να επαινέσω το γεγονός ότι η κυβέρνηση της Αντι-κής Γερμανίας έχει επιδείξει τελευταία μία ετοιμότητα να αναγνωρίσει την ευθύνη που φέρουμε εμείς οι Γερμανοί ως σύνολο, έστω και αν αυτό έγινε απλώς με συμβολικές χειρονομίες.

Η ευθύνη αυτή συμπεριλαμβάνει κυρίως την αλληλεγγύη μας προς τα συμφέροντα του Ισραήλ σε ότι αφορά την ύπαρξή, την ελευθερία και την ασφάλειά του. Αυτή η αλληλεγγύη δεν επηρεάζεται από διαφορές απόψεων που υπάρχουν στις καθημερινές πολιτικές δραστηριότητες. Οι συζητήσεις αυτές αφορούν πολιτικές λεπτομέρειες. Η δική μας αλληλεγγύη αφορά πάντα θεμελιώδη ζητήματα και αντανάκλα στο μεγαλύτερο μέρος της την αλλαγή που συντελέστηκε στο γερμανικό έθνος μετά το 1945.

VI

Οπως θα είναι δυνατό να απαλλαγούμε από το βάρος του παρελθόντος, έτσι θα πρέπει κατά καιρούς να θυμόμαστε τις πιο ωραίες, φιλελεύθερες παραδόσεις της γερμανικής ιστορίας - παραδόσεις στη δημιουργία

των οποίων συνεισέφεραν επίσης και πολυάριθμοι Εβραίοι. Αρκεί απλά να αναφέρω τον Γκαμπριέλ Ράιζερ, Αντιπρόεδρο της Εθνικής Συνέλευσης που συνεκλήθη στην Εκκλησία του Αγίου Παύλου στη Φρανκφούρτη, και τον Ούγγο Πρέους, που έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στη σύνταξη του Συντάγματος της Βαϊμάρης. Θα ήθελα επίσης να αναφερθώ, με ιδιαίτερη ευγνωμοσύνη, στους Εβραίους πολίτες που, μετά το 1945, ήταν έτοιμοι να ατενίσουν το μέλλον και να βοηθήσουν στην οικοδόμηση μιας ελεύθερης κοινωνίας. Τέλος, θα ήθελα να τονίσω το γεγονός ότι σήμερα, υπάρχουν νέοι Εβραίοι άνδρες και γυναίκες που συμμετέχουν ενσυνείδητα στην ελεύθερη πολιτεία μας, έχοντας μεγάλη επίγνωση των αδικιών τους υποχρεώσεων.

Εμείς - Εβραίοι, Χριστιανοί και όλοι οι ελεύθερα σκεπτόμενοι άνθρωποι αυτής της χώρας - έχουμε να επιτελέσουμε ένα πολύ σημαντικό έργο για το μέλλον: στο τέλος αυτού του αιώνα, με όλες τις βαρβαρότητές του, με τα ανείπωτα ανθρώπινα δεινά που γνωρίσαμε, οικοδομούμε:

- μία Ευρώπη βασισμένη στις αξίες τόσο των Εβραίων όσο και των Χριστιανών,

- μία Ευρώπη που απαλλάσσεται από τη μάστιγα του εθνικισμού,

- μία Ευρώπη με προσορισμό να φέρει τους λαούς και τα έθνη της Ανατολής και της Δύσης κοντά, σε μια κοινή ελευθερία.

Ας μην ξεχνάμε τους λαούς και τα έθνη που ακόμα και σήμερα στερούνται τη δυνατότητα να καθορίζουν τις τύχες τους. Δεν είναι μόνο ο πειρασμός να παραμερίσουμε το παρελθόν: άλλο τόσο λάθος είναι να κλείνει κανείς τα μάτια του στα δεινά που περνά κάποιος σύγχρονός τους, στα δεινά των λαών αυτών που ακόμα και σήμερα δεν μπορούν να απολαύσουν την ελευθερία.

VII

Η σημερινή ημέρα μνήμης δεν είναι η μόνη που θυμίζει ότι Εβραίοι και Χριστιανοί συμφωνούν στα βασικά ηθικά ζητήματα. Όλοι πολύ συχνά ακούμε, ακόμα και από καλοπροαίρετους ανθρώπους, την ύπουλη θεωρία μιας "υποτιθέμενης εκδικητικής συμπεριφοράς" που πηγάζει από την Παλαιά Διαθήκη. Ασυνείδητα, μιλάμε για "χριστιανική φιλάνθρωπία" ενώ ξεχνάμε ότι η ίδια η Τορά αναφέρει: "Αγάπα τον πλησίον σου σαν τον εαυτό σου".

Στην πραγματικότητα είναι απαραίτητο να ανατρέψουμε την αντίληψη ότι οι Εβραίοι στάθηκαν αμέτοχοι στο γιγανθισμένο γερμανικής ιστορίας. Η αλήθεια βρίσκεται στην ακριβώς αντίθετη άποψη: Οι Εβραίοι στάθηκαν στο κέντρο των μεγάλων παραδόσεων που διαμόρφωσαν την πολιτική και την κουλτούρα της Ευρώπης και της Αμερικής. Σε πολλές χώρες, οι Εβραίοι αγωνίστηκαν στην πρώτη γραμμή για την αξιοπρέπεια και τα ανθρώπινα δικαιώματα, τον πλουραλισμό και την εφαρμογή των νόμων, τη δημοκρατία και την αυτο - διάθεση. Σωστά μιλήσε ο Χάινριχ Χάινε για την υπερηφάνεια που ένοιωσε από το γεγονός ότι οι πρόγονοί του "ανήκαν στον ευγενή οικο του Ισραήλ", κι ότι ήταν "απόγονος των μαρτύρων εκείνων που έδωσαν στον κόσμο τον ένα Θεό και ένα ηθικό κώδικα, και οι οποίοι πολέμησαν και υπέφεραν σε όλα τα πεδία της διανοησης".

Οι Εθνικοσοσιαλιστές υποστήριζαν ότι ήθελαν να διασώσουν τον ευρωπαϊκό πολιτισμό μας. Στην πραγματικότητα, η ιδεολογία τους κατέληξε σε επίθεση εναντίον των ιδιών των αξιών που έδωσαν σάρκα και οστά στον πολιτισμό αυτό. Ας μου επιτραπεί να αναφέρω εδώ μερικές μόνο από τις κοινές πεποιθήσεις Εβραίων και Χριστιανών, οι οποίες από πνευματικής πλευράς χάραξαν το δρόμο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της τηρησης των νόμων και της πλουραλιστικής δημοκρατίας:

- η πίστη ότι ο άνθρωπος έχει πλαστεί κατ' εικόνα του Θεού, είναι μοναδικός και του έχει δοθεί το αναφαίρετο δικαίωμα της αξιοπρέπειας;

- η πίστη ότι η Δημιουργία μας έχει ανατεθεί με εμπιστοσύνη

έτσι ώστε να την διατηρήσουμε και να την αναπτύξουμε ως βοηθό και σύντροφοι του Θεού - για να χρησιμοποιήσω τα λόγια του Μάρτιν Μπούμπερ:

- τέλος, αλλά εξίσου σημαντική, η απαγόρευση της ειδωλολατρίας, η οποίας μας προστατεύει από τον πειρασμό να λατρεύουμε τη δύναμη ή να θεωρήσουμε ότι η οποιαδήποτε ιδεολογία εκφράζει την απόλυτη αλήθεια.

Δεδομένου ότι ο Ιουδαϊσμός είναι από τη φύση του κατά του ολοκληρωτισμού, ο ολοκληρωτισμός είναι, όπως έγραψε κάποτε ο Μείνς Σπέρμπερτ, "αντί - Ιουδαϊκός οπουδήποτε και αν τον συναντήσουμε". Με άλλα λόγια, οι Εβραίοι και οι Χριστιανοί είναι φυσικοί σύμμαχοι στην αντίθεσή τους έναντι οποιασδήποτε ιδεολογίας ή πολιτικής που θα ισχυρίζεται ότι εκφράζει την απόλυτη αλήθεια. Ένα από τα πιο ζωτικής σημασίας επιτεύγματα του χριστιανού - εβραϊκού διαλόγου, είναι κατά τη γνώμη μου, να δώσει σε όσο περισσότερους ανθρώπους είναι δυνατόν να καταλάβουν αυτή τη θέση. Θιμάμαι λοιπόν, με μεγάλη ευγνωμοσύνη, ότι πριν δέκα χρόνια, η γραμματεία του Διεθνούς Συμβουλίου Χριστιανών και Εβραίων μεταφέρθηκε από το Λονδίνο, στο σπίτι του Μάρτιν Μπούμπερ στο Χέ-πενχάιμ.

VIII

Το πογκρόμ της 9ης Νοεμβρίου 1938 είναι ακόμα παρόν στο μυαλό μας. Αποτελεί θλιβερό και επαισχυντό τμήμα του παρόντος μας: Πολλοί απ' όσους εκδιώχθηκαν τότε, ζουν ακόμα ανάμεσά μας. Κονφαλούν μέσα τους βασανιστικές μνήμες κι εμείς γνωρίζουμε ότι ο πόνος τους δεν μπορεί να εκφραστεί με λόγια. Αυτοί που έζησαν το πογκρόμ πριν από 50 χρόνια σαν παιδιά, έφηβοι, ή ενήλικες έχουν άλλο τόσο τιραννικές αναμνήσεις - αναμνήσεις που μας γεμίζουν ντροπή.

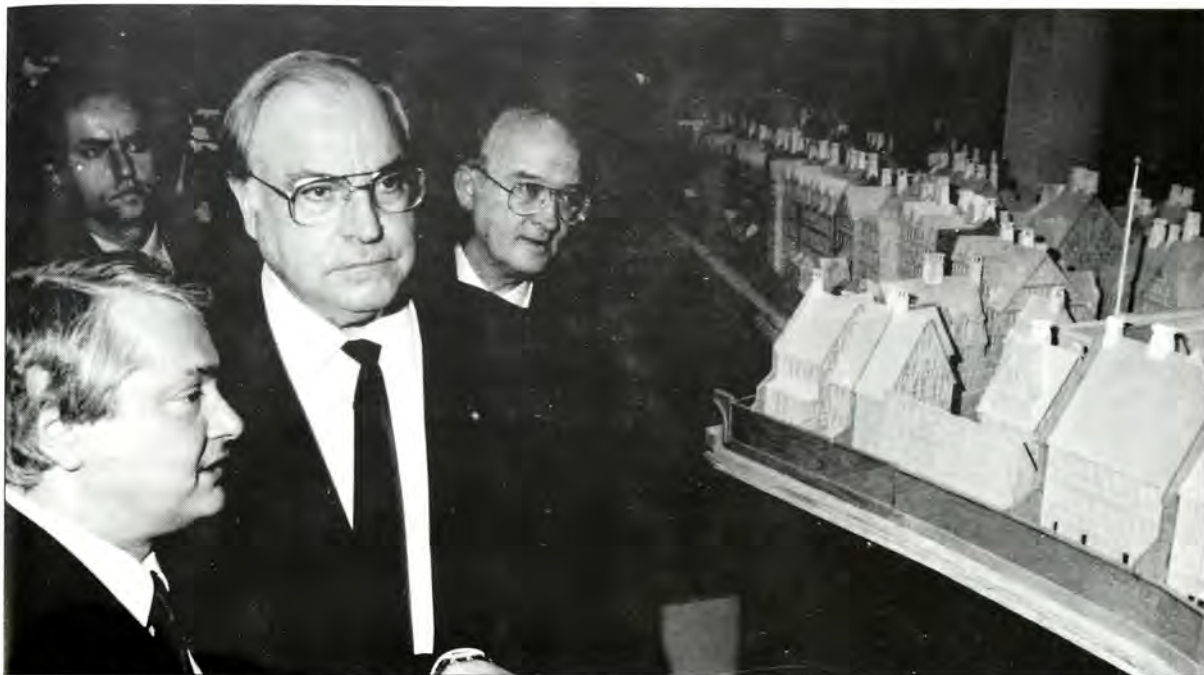
Αυτό δεν πρέπει να σημαίνει ότι όταν πεθάνουν οι τελευταίοι απ' αυτούς τους μάρτυρες, θα πεθάνουν μαζί τους και οι μνήμες. Αντίθετα, είναι καθήκον μας να μεταδώσουμε στη γενιά των παιδιών και των εγγονών μας τη συνείδηση ότι το να μπορούν να ζουν με ελευθερία και αξιοπρέπεια δεν είναι κάτι δεδομένο. Οι επερχόμενες γενιές δεν γνωρίζουν, ευτυχώς, από προσωπική τους πείρα, τι σημαίνει στην πραγματικότητα απειλευθερία και διάκριση. Και καλύτερα να μη το γνωρίσουν ποτέ. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο είναι καθήκον μας να θυμόμαστε - όχι μόνο προς χάριν των θυμάτων, αλλά επίσης και προς χάριν των παιδιών και των εγγονών μας.

IX

Ας μου επιτραπεί να κλείσω την ομιλία μου με μια προσωπική παρατήρηση που επιθυμώ να απευθύνω στους Εβραίους πολίτες αυτές της χώρας. Το γεγονός ότι ζήτε εδώ, στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, αποτελεί δείγμα εμπιστοσύνης που μας συγκινεί βαθύτατα, εμείς την μη Εβραϊκή πλειοψηφία. Σίγουρα δεν είχαμε κανένα δικαίωμα να απολαμβάνουμε μια τέτοια εμπιστοσύνη, αν αναλογισθούμε όλα όσα συνέβησαν στη Γερμανία πριν και μετά τις 9 Νοεμβρίου 1938. Είναι ένα πολύτιμο δώρο - ένα από τα πιο πολύτιμα που μας έχουν δοθεί μετά το 1945. Άλλο τόσο όμως, είναι και εύθραστο. Καταλαβαίνω ότι η εμπιστοσύνη σας μπορεί εύκολα να κλονισθεί: από τη χυδαίότητα των αδιόρθωτων ή και καμιά φορά την απειρισκεψία των καλοπροαίρετων.

Συμπολίτες μου, το ελεύθερο πολίτευμα που δημιουργήθηκε στο γερμανικό έδαφος πριν από 40 περίπου χρόνια, αποτελεί το κοινό σπίτι μας. Ας το προστατεύσουμε κι ας το αναπτύξουμε μαζί. Αυτό απαιτεί την αφοσιωμένη συμμετοχή όλων των ανθρώπων που έχουν καλές προθέσεις. Επιτρέψτε μου να σας ζητήσω κι εσάς επίσης να λάβετε μέρος.

Κατά τα εγκαίνια του Εβραϊκού Μουσείου στη Φρανκφούρτη

Η Καλλιέργεια των Αναμνήσεων

Ομιλία κατά τα εγκαίνια του Εβραϊκού Μουσείου στην Φρανκφούρτη 9 Νοεμβρίου 1988

Συγκεντρωθήκαμε εδώ για ένα ιδιαίτερο γεγονός. Τα εγκαίνια του Εβραϊκού Μουσείου της Φρανκφούρτης δεν έχουν απλά και μόνο μία τοπική ή θρησκευτική σημασία. Οι καλεσμένοι μας σήμερα, με ταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται βασικοί εκπρόσωποι των κυριότερων Εβραϊκών Μουσείων και μνημείων ανά τον κόσμο, υπογραμμίζουν τη σημασία του γεγονότος αυτού.

Καταλαβαίνω ότι οι αρμόδιες αρχές της πόλης καθώς και η Εβραϊκή Κοινότητα έπρεπε να εξετάσουν συνειδητά αν αυτή η τελετή εγκαίνιων ταίριαζε με τη σοβαρότητα της ημέρας των αναμνήσεων. Έδωσαν θετική απάντηση σ' αυτό το δίκαιο, και πραγματικά απαραίτητο, ερώτημα. Και, περπατώντας στις αίθουσες εκθέσεως, συνειδητοποιώ ότι γίνεται σαφές στον καθένα γιατί η απάντηση εκείνη ήταν σωστή. Διότι το Εβραϊκό Μουσείο αποτελεί ένα είδος μνημείου με την πραγματική έννοια της λέξεως: Είναι ένα διαρκές και εμφανές σ' όλους μνημείο του παρελθόντος, που δεν θα επιτρέψει αυτό το παρελθόν να ξεχαστεί, ούτε να επισκιαστεί από την ιστορία. Θα ήταν μία καθυστερημένη νίκη - όπως ήταν - για τους εθνικοσοσιαλιστές, αν στη Γερμανία η μνήμη της Εβραϊκής ζωής πριν από το ξε-

σπασμα της βαρβαρότητας, εξαφανιζόταν. Η αποφασιστικότητά τους να επιφέρουν την ολική καταστροφή αντικατοπτριζόταν στην προσπάθειά τους να εξαλείψουν τη μνήμη των θυμάτων τους.

Μιλώντας για τα ερείπια που άφησε πίσω του ο Εθνικοσοσιαλισμός έρχονται μπροστά στα μάτια μας εικόνες κτιρίων που καταστράφηκαν, κήκων ή κατεδαφίστηκαν. Όμως, μαζί μ' όλα αυτά, πρέπει πάντα να θυμόμαστε και την πνευματική και ψυχολογική ισοπέδωση των ανθρώπων. Τα πράγματα που έγιναν δεν μπορούν ποτέ να αναδυθούν ξανά στην πρωτότυπη μορφή τους από τέτοια ερείπια. Μετά από όλ' αυτά τα δεινά που έπληξαν τον εβραϊκό λαό μεταξύ του 1933 και του 1945 δεν μπορεί να υπάρξει επανάληψη. Πρέπει να ζήσουμε με την αναγνώριση αυτή όσο επίπονο και να είναι. Κατά την απελευθέρωσή τους από το στρατόπεδο συγκεντρώσεως Theresienstadt ο ραββίνος Leo Baeck έφτασε στο να αναφωνήσει τις πικρές λέξεις: "Η εποχή των Εβραίων στη Γερμανία.. τελείωσε μία για πάντα".

Το Εβραϊκό Μουσείο εδώ στη Φρανκφούρτη δεν σκοπεύει να καθιερώσει μία συνέχεια που δεν μπορεί να υπάρξει πια. Σκοπεύει όμως να προωθήσει και να διατη-

ρήσει τις αναμνήσεις - αναμνήσεις από οτιδήποτε που αφορούσε τους Εβραίους, το καλό και το σατανικό. Το καλό για να συνεχίσει να καρποφορεί βοηθώντας το χάραγμα του δρόμου για μια καινούργια συνύπαρξη Εβραίων και μη Εβραίων στη Γερμανία: μία συνύπαρξη που θα αναφέρεται στα συμβάντα του παρελθόντος χωρίς όμως να προσπαθεί να τα ανατλάσει με ψεύτικη μεροληψία. Το ίδιο και όσον αφορά τον τρόπο αντιμετώπισης του κακού. Θα πρέπει να μας οδηγήσει να επαγρυπνούμε συνεχώς εναντίον κάθε μορφής καταπάτησης της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας.

II

Η ιστορία των Εβραίων της Γερμανίας είναι μέρος ολοκληρωμένης της γερμανικής ιστορίας, πράγματι ένα πολύ σημαντικό μέρος. Και θα ήθελα να προσθέσω τα εξής: Είναι ακριβώς στις πιο ελεύθερες και καλύτερες παραδόσεις της χώρας μας όπου πολυάριθμοι Εβραίοι έχουν συμβάλει κατά μεγάλο μέρος. Γι' αυτό το λόγο με χαρά χαιρετίζω το γεγονός ότι η Επιτροπή των Ειδικών ενός Γερμανικού Ιστορικού Μουσείου στο Βερολίνο είπε καθαρά ότι "ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στην ιστορία των Εβραίων της Γερμανίας που ξεκίνησε από την ανεπιθύμητη θέση που κατείχαν και τους διώγμους στην προ - σύγχρονη εποχή και που μέσω της χειραγώγησης και της προσόδου τον 19ο αιώνα κατέληξε στην καταπάτηση των δικαιωμάτων τους και στο Ολοκαύτωμα από την Εθνικοσοσιαλιστική Γερμανία".

Θα ήθελα να προτείνω στο υπεύθυνο προσωπικό για την ανάπτυξη του Γερμανικού Ιστορικού Μουσείου να λάβουν υπ' όψη τους τη γνώση και την πείρα που αποκτήθηκε από την ανέγερση του Εβραϊκού Μουσείου, εδώ στη Φρανκφούρτη. Πάνω απ' όλα σκέπτομαι το γεγονός ότι στο Εβραϊκό Μουσείο η ιστορία των Εβραίων της Γερμανίας μπορεί επίσης να μελετηθεί κάτω από ένα εσωτερικό πρίσμα, με άλλα λόγια όχι μόνο από την πλεονεκτική θέση των μη - Εβραίων. Αυτή η εσωτερική άποψη επιτρέπει στους μη - Εβραίους να γνωρίσουν μια εκπληκτική πραγματικότητα, σχετικά με την οποία υπήρχε - και δυστυχώς ακόμη υπάρχει - πολλή άγνοια και προκατάληψη.

Οι Εβραίοι θα είχαν κάθε λόγο να βασιστούν στα σπουδαία ανθρωπιστικά και κοινωνικά, στα πνευματικά και θρησκευτικά επιτεύγματα της ιστορίας τους. Και όλ' αυτά πραγματοποιήθηκαν κάτω από δύσκολες συνθήκες σ' ένα εχθρικό περιβάλλον, και θα μπορούσε, και μπορεί, να χρησιμοποιηθεί σαν παράδειγμα προς μίμηση από τους μη Εβραίους. Για παράδειγμα η καθιέρωση ενός "κοινωνικού δικτύου" για αυτούς που έχουν ανάγκη από την Εβραϊκή Κοινότητα είναι γεγονός ενδεικτικό. Φιτρεύατε μου απλά να θυμηθώ, για να αναφέρω ένα παράδειγμα χαρακτηριστικό για τη Φρανκφούρτη, τα πολυάριθμα Εβραϊκά Ιδρύματα, πάνω στα οποία πρόσφατα δημοσιεύματα μας δίνουν εντυπωσιακές πληροφορίες. Αυτό αντικατοπτρίζει μία ευρύτερη πολιτιστική σκέψη που εκτείνεται πέρα από τα στενά πλαίσια μιας κοινότητας. Αποτελεί επίσης την έκφραση μιας κοινωνικής ηθικής βασισμένης στις αρχαίες εβραϊκές παραδόσεις, σύμφωνα με τις οποίες η αγαθοεργία και η δικαιοσύνη είναι περίπλοκα συνδεδεμένες μεταξύ τους. Αυτό δεν υποδηλώνει μόνο τη φιλανθρωπία αλλά και το δικαίωμα αυτών που έχουν ανάγκη να ζουν και να χαίρονται τα αγαθά.

Ο δρ. Galinsky* πρόσφατα δήλωσε ότι ένας από τους κυριότερους σκοπούς του είναι να συμβάλει στην ευρύτερη παρουσίαση του Ιουδαϊσμού, προβάλλοντας την πνευματική και θρησκευτική πλευρά, τα ήθη και τα έθιμα, έτσι ώστε να γίνει περισσότερο κατανοητός σε πολλούς μη Εβραίους. Οι μεγαλύτερες προκαταλήψεις και πολλή από την αμηχανία που υπάρχει σε σχέση με τον Ιουδαϊσμό αποδίδεται πράγματι στην άγνοια. Η αντισημιτική προπαγάνδα πάντα κατάφερε να βασίζεται στην άγνοια: άλλοτε εξαπατώντας και γελοιοποιώντας ή σχηματίζοντας τρομακτικές εικόνες σκοτεινών σκευωριών που ουσιαστικά καθερπίζουν τη διεστραμμένη φαντασία των αντισημιτών.

Η καταπολέμηση της άγνοιας με τη μόρφωση είναι ένα επιτακτικό καθήκον όλων των ιδιωτικών και δημοσίων οργανισμών της χώρας μας. Η επιτυχία αυτής της προσπάθειας εξαρτάται επίσης από την αποφασιστική εξάπλωση σε όσο το δυνατόν περισσότερα άτομα της αντίληψης ότι οι θρησκευτικές και πνευματικές θεωρίες του Ιουδαϊσμού είναι ένα ζωντανό κομμάτι της πραγματικότητας που ζούμε. Το Εβραϊκό Μουσείο εδώ στη Φρανκφούρτη, μπορεί να αποτελέσει μια πολύτιμη συνεισφορά σε αυτό το θέμα. Είναι σωστό - και πιστεύω παράδειγμα προς μίμηση - ότι το Εβραϊκό Μουσείο δεν θεωρείται μόνο ως τόπος έκθεσης αλλά και τόπος για συναντήσεις όπου θα διεξάγονται διαλέξεις, συζητήσεις και προβολές ταινιών.

III

Σ αυτό το Μουσείο, στο οποίο πολλοί επισκέπτες μπορεί να μπουν, αρκετοί ίσως από περιέργεια, πρόκειται να είναι επίσης ένας χώρος μάθησης. Ένας μπορεί να μελετήσει βάσει της ιστορίας των Εβραίων στην Φρανκφούρτη, με τις παλιές παραδόσεις τους, το πως οι προκαταλήψεις εναντίον των μειονοτήτων αναδύονται και ποιές είναι οι καταστροφικές συνέπειες αυτών. Οι Χριστιανοί θα συνειδητοποιήσουν με ντροπή ότι η θεωρία της συλλογικής εβραϊκής ενοχής για το θάνατο του Ιησού έθεσε τη βάση για τα πογκρόμ της προ - σύγχρονης εποχής και ότι υπάρχει μία αρωστημένη συνέχεια του ψευτο - επιστημονικού αντισημιτισμού στη σύγχρονη εποχή.

Ωστόσο ο επισκέπτης θα έχει επίσης την εμπειρία της διαμόρφωσης της Εβραϊκής ταυτότητας και της απελευθερωτικής δύναμης των αναμνήσεων. Το βιβλίο της Αγκαντά του Μουσείου, είναι μία από τις πολλές μαρτυρίες για τη γενική επίσημη αναγνώριση ότι: ένα άτομο μπορεί να διατηρήσει την ελπίδα του για το μέλλον μόνο παραμένοντας συνειδητά στις παραδόσεις και στην καταγωγή του. Η δύναμη των αναμνήσεων, η γνώση ότι το παρελθόν είναι αναπόφευκτα παρόν: Αυτό είναι μέρος του μεγάλου δεσμού της Εβραϊκής ιστορίας διαμέσου των χιλιετηρίδων. Μέρος αυτής της πνευματικής κληρονομιάς ενσωματώθηκε με την ανθρωπίνη, θρησκευτική και πολιτική συνείδηση του μη Εβραϊκού περιβάλλοντος. Μπορούμε όμως ακόμα να μαθαίνουμε και ποτέ να μη μάθουμε αρκετά απ' αυτό: εμείς ως κάτοικοι μίας χώρας της οποίας η συνείδηση πρέπει να είναι καθορισμένη για πάντα από την αντίδραση προς όλες τις μορφές ολοκληρωτισμού και από το σεβασμό για την αξιοπρέπεια του ατόμου.

* Ο δρ. Heinz Galinsky πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας

Μνημείο θυμάτων στο χώρο του στρατοπέδου συγκέντρωσης Bergen - Belsen.

Το Μυστικό της Λύτρωσης βρίσκεται στη Μνήμη

Ομιλία
στο Bergen - Belsen
με την ευκαιρία της 50ης επετείου
της απελευθέρωσης των εγκλειστών
του στρατοπέδου συγκέντρωσης
21 Απριλίου 1985

**Κύριε Πρόεδρε,
Κύριε Πρόεδρε,
Κυρίες και κύριοι,**

Η γη δεν κρύβει το αίμα που χύθηκε σ' αυτήν* - αυτά τα λόγια, παρμένα από το Βιβλίο του Ιώβ και χαραγμένα στο Εβραϊκό μνημείο που βλέπουμε μπροστά μας, έγιναν αφορμή να συγκεντρωθούμε σήμερα εδώ, για να θρηνησουμε, να θυμηθούμε και να αναζητήσουμε τη συμφιλίωση. Βρισκόμαστε εδώ σε ανάμνηση των πολλών αθώων ανθρώπων που βασανίστηκαν, ταπεινώθηκαν και οδηγήθηκαν στο θάνατο στο Μπέργκεν - Μπέλεσεν, όπως και στα άλλα στρατόπεδα. Το μήνυμα που δίνει αυτός ο χώρος δεν πρέπει να μένει χωρίς απολογία, ούτε και να ξεχαστεί. Πρέπει να το λάβουμε σοβαρά υπόψη στον καθορισμό των βασικών πολιτικών μας αρχών και απαιτεί από τον καθένα μας να εξετάσει τη ζωή του και τον τρόπο σκέψης του μέσα από το πρίσμα της τραγωδίας που διαδραματίστηκε εδώ. Η συμφιλίωση με τους ελίζώντες και τους απογόνους των θυμάτων είναι δυνατή, μόνο εάν αποδεχθούμε την ιστορία μας όπως ακριβώς υπήρξε, μόνο εάν εμείς, οι Γερμανοί παραδεχθούμε το λάθος μας και την ιστορική μας ευθύνη και εάν συναισθανθούμε την ανάγκη να αντιδράσουμε σε οποιαδήποτε προσπάθειες που έχουν σκοπό να υπονομεύσουν την ανθρώπινη ελευθερία και αξιοπρέ-

πεια.

Για δώδεκα χρόνια, το φως της ανθρωπιάς στη Γερμανία και την Ευρώπη σκιάστηκε από μια πανταχού παρούσα βία. Υπό το εθνικο - σοσιαλιστικό καθεστώς της, η Γερμανία σκόρπισε τον φόβο και τον τρόμο σε όλο τον κόσμο. Η περίοδος των σφαγών, της γενοκτονίας στην πραγματικότητα, αποτελεί το πιο σκοτεινό και επώδυνο κεφάλαιο της γερμανικής ιστορίας. Ένα από τα ύψιστα καθήκοντα της χώρας μας είναι να ενημερώσει τον κόσμο για τα όσα συνέβησαν και να κρατήσει ζωντανή, σε όλη της την έκταση, τη μνήμη του ιστορικού αυτού φορτίου. Δεν πρέπει, ούτε και να ξεχάσουμε ποτέ τις φρικαλεότητες που διαπράχθηκαν υπό το καθεστώς του Χίτλερ, τη γελοιοποίηση και έκπτωση όλων των ηθικών αρχών, τη συστηματική απανθρωπιά της ναζιστικής δικτατορίας. Ένα έθνος που εγκαταλείπει την ιστορία του απαρνείται την ίδια την ύπαρξή του. Η παρουσία της ιστορίας υπογραμμίζεται με τον πιο σαφή τρόπο από τους επιζήσαντες του Μπέργκεν - Μπέλεσεν που βρίσκονται σήμερα εδώ, προσκεκλημένοι του Κεντρικού Ισραηλτικού Συμβουλίου.

Πάνω απ' όλα φέρνουμε στη μνήμη μας το διωγμό και την εξόντωση των Εβραίων, τον ανελέητο πόλεμο που σε τελική ανάλυση εξαπέλυσε ο άνθρωπος εναντίον του ίδιου του εαυτού του. Το Μπέργκεν - Μπέλεσεν, μια πόλη στην καρδιά της Γερμανίας, παρ-

μένει το σημάδι που σφράγισε ο Κάιν στη μνήμη του έθνους μας, όπως ακριβώς και το Άουστβιτς και η Τρεμπλίνκα, το Μπελζεκ και το Σόμπιμπορ, το Τσέλμνο και το Μαϊντάνεκ και οι τόσοι άλλοι χώροι, που μαρτυρούν τη μανία της καταστροφής. Αντιπροσωπεύουν με χαρακτηριστικό τρόπο όλα όσα είναι ικανός να πράξει ο άνθρωπος εναντίον των συνανθρώπων του όταν κινείται από τυφλό μίσος. Δεν γνωρίζουμε ακριβώς πόσες ψυχές χάθηκαν εδώ στο Μπέργκεν - Μπέλεν, πάντως ήταν πάνω από 50.000. Τι μπορεί όμως αυτός ο ψυχρός αριθμός να μας πει για το πώς ο θάνατος χτύπησε τον κάθε άνθρωπο, τον διπλανό του, την οικογένειά του; Αναφέρω την Άννα Φρανκ, μιλώντας στο όνομα όλων τους. Ήταν 15 χρόνων όταν έχασε τη ζωή της εδώ, λίγες μέρες πριν από την απελευθέρωση του στρατοπέδου. Δεν γνωρίζουμε πως ακριβώς έζησε η ζωή της. Ξέρουμε όμως τι περίμενε τους ανθρώπους εδώ, πώς τους κακομεταχειρίστηκαν, πόσα δεινά υπέστησαν. Οι ζωές τους, η ανθρωπινή αξιοπρέπεια τους ήταν κυριολεκτικά έρμαια στο έλεος των βιανανιών τους.

Παρά τα όσα υπέστησαν, πολλοί εγκλειστοί βρήκαν τη δύναμη να σταθούν στο πλάι άλλων συνανθρώπων τους και να τους προσφέρουν παρηγορία και ανακούφιση. Μια παλιά Εβραϊκή παροιμία λέει: "Όποιος σώζει μια ανθρώπινη ζωή σώζει ολόκληρο τον κόσμο". Μερικοί γνωστοί και ακόμη περισσότεροι άγνωστοι ανάμεσα στους κρατούμενους, έδωσαν στους συνανθρώπους τους δύναμη τις ώρες της μεγάλης αγωνίας. Θυμόμαστε επίσης αυτούς τους θαρραλέους ανθρώπους, οι οποίοι στην καθημερινή ζωή τους υπό τη ναζιστική δικτατορία, πρόσφεραν στους κινημένους καταφύγιο θέτοντάς σε κίνδυνο την ίδια τους τη ζωή. Όλοι αυτοί συνετέλεσαν στο να σωθεί η άποψη ότι ο άνθρωπος είναι η εικόνα του Θεού στη γη.

Ρατσιστική ιδεολογία

Πριν από 40 χρόνια ελευθερώθηκε το Μπέργκεν - Μπέλεν. Για χιλιάδες όμως ανθρώπους που ήταν σ' αυτό το στρατόπεδο, η σωτηρία ήρθε πολύ αργά: τα σώματα τους ήταν ήδη πολύ εξαντλημένα, οι ψυχές τους πολύ βαθιά σηματομενές. Η περιφρόνηση που έδειξε ο εθνικο - σοσιαλισμός προς το ανθρώπινο γένος δεν εκδηλώθηκε μόνο στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Η περιφρόνηση υπήρξε καθολική, όπως ακριβώς και η δικτατορία υπήρξε ολοκληρωτική. Η βία επικρατούσε παντού, όπως παντού οι άνθρωποι ζούσαν με το φόβο της εκδίωξης και της απαγωγής. Τους φυλάκιζαν, τους βασάνιζαν και τους δολοφονούσαν. Επρόκειτο για ανθρώπους όλων των κοινωνικών τάξεων, διαφόρων εθνικοτήτων και πιστευαν, και με εκ διαμέτρου αντίθετες πολιτικές πεποιθήσεις. Από πολύ νωρίς, η τρομοκρατία και το ολοκληρωτικό καθεστώς στράφηκαν εναντίον των Εβραίων. Η ζήλεια και οι άγριες προκαταλήψεις που καλλιεργήθηκαν ανά τους αιώνες, έφθασαν στο αποκορύφωμά τους σε μία ιδεολογία μανιακού ρατσισμού. Οι μαζικοί τάφοι εδώ, μας δείχνουν που οδήγησε αυτή η κατάσταση.

Σήμερα, σαράντα χρόνια μετά, εξακολουθεί να είναι καθήκον μας να αναρωτηθούμε πως ένας πολιτισμός μπόρεσε να αποσυνθέσει αυτό που οποιον την ανάπτυξη και την ωρίμανση κυρίως οι Γερμανοί Εβραίοι συνεισέφεραν σημαντικά. Πολλοί από αυτούς δήλωναν καθαρά ότι ήταν Γερμανοί πατριώτες. Διετέλεσαν αντιπρόσωποι και πρόβειοι του γερμανικού και του δυτικού πολιτισμού σ' ολόκληρο τον κόσμο. Όταν οι δυνάμεις του κακού κατέλαβαν την εξουσία στη Γερμανία, οι Εβραίοι στέρθηκαν των δικαιωμάτων τους και εκδιώχθηκαν από τη χώρα. Το καθεστώς του χαρακτήρισε επίσημα "υπανθρώπους" και τους καταδίκασε στην "τελική λύση". Αυτοί έγιναν ναζιστικοί όροι της γερμανικής γλώσσας - της γλώσσας του Γκαίτε και του Λέσσιγκ, του Εμμάνουελ Καντ και του Έντμουντ Χέρσελ, του Ντήτριχ Μπρονχόφερ και του Λέο Μπεκ. Το μισάνθρωπο καθεστώς του Χίτλερ αμαυρώσε ακόμα και τη γλώσσα μας.

Πάνω απ' όλα όμως, δηλητηρίασε το πνεύμα του έθνους μας. Οι κυβερνώντες υπήρξαν τα πρωτοπαλάνκαρα της αναρχίας. Με την αλαζονική χρήση της δύναμης που έκαναν και τις αχαλίνωτες διεκ-

δικήσεις τους, τυφλώσαν το έθνος και βύθισαν στη μιζέρια μια ολόκληρη ήπειρο. Η βαθύτερη αιτία αυτής της καταστροφής υπήρξε η επιταχυνόμενη αποσύνθεση των αξιών και των ηθών. Σε τελική ανάλυση, το ολοκληρωτικό καθεστώς υπήρξε το αποτέλεσμα της απάργησης του Θεού. Η υποκριτική επίκληση εκ μέρους του ναζιστικού καθεστώτος της θείας πρόνοιας χρησίμευσε απλά για να δικαιολογήσει τις αυθαιρέσεις του. Το γεγονός αυτό υπήρξε και παραινέσι πραγματικά η πιο κατάφωρη παραποίηση της θεοκρατικής πίστης: η περιφρόνηση του Θεού στον οποίο πιστεύουν οι μεγάλες θρησκείες.

Αυτό το σκοτεινότατο κεφάλαιο της ιστορίας μας πρέπει πάντα να χρησιμοποιεί σαν υπενθύμιση, και όχι λόγω των ερωτημάτων γιατί αυτοί που έθεσαν σε κίνδυνο την ίδια τους τη ζωή αντιστεκόμενοι στην τρομοκρατία, απέτυχαν τελικά στις προσπάθειές τους. Αντίθετα, το αποφασιστικής σημασίας ερώτημα είναι, γιατί τόσοι πολλοί άνθρωποι παρέμειναν απαθείς, στην πραγματικότητα έκλεισαν τ' αυτιά και τα μάτια τους στις αλήθειες, όταν του ζητήθηκε και έδωσαν την υποστήριξη τους στο απάνθρωπο σχέδιο, στην αρχή, κρυφά μέσα στα σπίτια τους και μετά φανερά, έξω στους δρόμους. Οι προθέσεις των εθνικοσοσιαλιστών ήταν απόλυτα φανερές πριν από τις 9 Νοεμβρίου 1938, όταν 35.000 Εβραίοι οδηγήθηκαν με τη βία σε στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Αναρωτιόμαστε σήμερα γιατί δε στάθηκε δυνατό ν' αντιδράσουν, όταν τα σημάδια της εθνικοσοσιαλιστικής τυραννίας δεν μπορούσαν πια να περάσουν απαρατήρητα - όταν κήρυκαν βιβλία που θεωρούνταν μεγάλα έργα του πολιτισμού αυτού του αιώνα, όταν πυρπολήθηκαν Συναγωγές, όταν καταστράφηκαν Εβραϊκά καταστήματα, όταν σε Εβραϊούς πολίτες ήταν απαγορευμένη μια θέση σ' ένα παγκάκι του πάρκου. Αυτά ήταν σαφώς προειδοποιητικά σημάδια. Ακόμα κι αν το Άουστβιτς υπήρξε υπεράνω κάθε ανθρώπινης φαντασίας, η ανελέητη βαρβαρότητα των Ναζί ήταν ευδιάκριτη πολύ νωρίτερα. Στη Σύνοδο του Μπαρμίν του 1934, ο Χανς Λομνός προειδοποίησε με σαφήνεια για τα σχέδια της νέας εξουσίας:

"Ισχυρίζονται ότι είναι λυτρωτές, αλλά αποδεικνύεται ότι είναι τυράννοι ενός αλύτρωτου κόσμου".

Η αλήθεια της παρατήρησης αυτής είναι φανερή σε μας σήμερα. Εκατομμύρια Εβραίοι έπεσαν θύματα της εθνικοσοσιαλιστικής τρομοκρατίας. Ο τρόμος από το γεγονός αυτό μας ακολουθεί ακόμα και σήμερα. Μπροστά σε μια εξαχρείωση σαν κι αυτή, μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει τα λόγια του Αγίου Αυγουστίνου που είπε κάποτε:

"Όπως γίνεται για τον εαυτό μου μια χώρα όλο δυστυχία".

Όπως συνέβη με τους Εβραίους, έτσι και πολλοί άλλοι αθώοι άνθρωποι έπεσαν θύματα διωγμών. Δεν μπορούμε να ξεχωρίσουμε τις στάχτες των δολοφονημένων. Ας θυμηθούμε και αυτά τα θύματα. Το ρατσιστικό μίσος των Εθνικοσοσιαλιστών στράφηκε και εναντίον των Τσιγγάνων. Στους μαζικούς τάφους εδώ μπροστά μας κείνται αμέτρητοι Τσιγγάνοι. Η αναμνηστική πλάκα εδώ στο Μπέργκεν - Μπέλεν γράφει: "Ο βίαιος θάνατός τους παρακινεί τους ζώντες να αντιτίθενται στην αδικία". Θρηνοούμε όλους αυτούς που έχασαν τη ζωή τους υπό το ολοκληρωτικό καθεστώς εξ αιτίας της ακλόνητης πίστης τους - ανάμεσα σ' αυτούς πολλοί αρνήθηκαν να υπηρετήσουν για θρησκευτικούς λόγους.

Ένα απολυταρχικό κράτος ισχυρίζεται ότι κατέχει την απόλυτη αλήθεια, ότι είναι το μόνο που γνωρίζει τι είναι καλό και τι κακό. Δεν σέβεται τη συνείδηση του ατόμου. Επιδιώκει να δίνει τις δικές του απαντήσεις όχι μόνο σε ό,τι αφορά τα πολιτικά ζητήματα, αλλά και σε θέματα που αφορούν το νόημα και την αξία της ζωής μας. Μόνον έτσι μπορεί να προκύψει το σατανικό επίσημο δόγμα βάσει του οποίου ορισμένες ζωές δεν έχουν λόγο ύπαρξης. Μόνον έτσι μπόρεσε ο Μένγκελε και άλλοι να πραγματοποιήσουν τα φρικαστικά πειράματά τους σε ζωντανούς ανθρώπους.

Θυμόμαστε τους διωγμούς που υπέστησαν οι πνευματικά καθυστερημένοι, οι οποίοι θεωρήθηκαν απόβλητοι της κοινωνίας, και οι τόσοι άλλοι που σφαγιάστηκαν ο καθένας για διαφορετικούς λόγους - ορισμένοι μάλιστα γιατί εξέφρασαν αμφιβολίες σχετικά με την επονομαζόμενη "τελική νίκη".

Οι πρώτοι που οδηγήθηκαν σ' αυτό το στρατόπεδο όταν δημιουργήθηκε ήταν οι Ρώσοι αιχμάλωτοι πολέμου. Ο τρόπος που τους υποδέχθηκαν και τους συμπεριφέρθηκαν ισοδυναμεί με βασανιστήριο. Πάνω από 50.000 πέθαναν μόνο στην περιοχή γύρω από το Μπέργκεν. Κάτι που πρέπει να θυμηθούμε και να αναφέρουμε σήμερα είναι ότι από τους 6 περίπου εκατομμύρια Σοβιετικούς στρατιώτες που αιχμαλωτίστηκαν από τους Γερμανούς, επέζησαν πολύ λιγότεροι από τους μισούς. Αυτή λοιπόν την ώρα, ο νους μας πηγαίνει στα δεινά τα οποία υπέστησαν στο όνομα της Γερμανίας, οι λαοί της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Μνημονεύουμε τις 30 εκατομμύρια ψυχές από τη Σοβιετική Ένωση που χάθηκαν στη διάρκεια του πολέμου. Θυμόμαστε τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν εναντίον των πολωνικών εθνών. Και θυνουμε επίσης για όλους εκείνους που υπέφεραν από τη ναζιστική αδικία και σε αντάλλαγμα γνώρισαν κι άλλη αδικία, τους Γερμανούς που εγκατέλειψαν τα σπίτια και την περιοχή τους για να χαθούν αργότερα στο ταξίδι τους. Δεν θα είχαμε όμως μάθει τίποτα από την ιστορία αν θέλαμε να σταθμίσουμε τις φρικαλεότητες.

Η Γερμανία φέρει την ιστορική ευθύνη για τα εγκλήματα που διέπραξε η ναζιστική τυραννία. Η ευθύνη αυτή συνοδεύεται από μια αντίστοιχη ντροπή, την οποία θα νιώθουμε πάντα.

Δεν θα επιτρέψουμε κανένα από τα γεγονότα αυτά να διαστρεβλωθεί ή να ξεχαστεί. Αυτή ακριβώς η γνώση της ενοχής, της ανευθυνότητας, της δειλίας και της αποτυχίας μας επιτρέπει να συλλάβουμε τον βαθμό της εξαχρείωσης και να την καταστείλλουμε στη γέννηση της. Ο απολυταρχισμός που επικράτησε στη Γερμανία από τις 30 Ιανουαρίου 1933 και έπειτα δεν αποτελεί πρωτοφανή παρέκκλιση από το ρεθό και το ίσιο, δεν είναι ένα "ατύχημα της ιστορίας". Μία στάση εγγύησης και εναισθησίας απαιτείται πάνω απ' όλα απέναντι σε κάθε άποψη και συμπεριφορά που θα μπορούσε να χαράξει το δρόμο για απολυταρχικά καθεστώτα:

- πίστη σε ιδεολογίες που ισχυρίζονται ότι γνωρίζουν τους σκοπούς της ιστορίας και υπόσχονται επίγειους παραδείσους,
- αποτυχία να εξασφαλίσει με υπευθυνότητα ελευθερία,
- απάθεια απέναντι στον βιασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, των βασικών δικαιωμάτων και της αρχής της ειρήνης.

Η ειρήνη αρχίζει με τον σεβασμό της άνευ όρων, απολύτης αξιοπρέπειας του ατόμου σε όλους τους τομείς της ζωής του. Τα δεινά και ο θάνατος συνανθρώπων μας, τα θύματα της απανθρωπιάς μας ωθούν στο να διαφυλάξουμε την ειρήνη και την ελευθερία, να προωθήσουμε την δικαιοσύνη και τον νόμο, να αντιληφθούμε τα όρια του ατόμου και να βάδισουμε ταπεινά μπροστά στο Θεό.

Αυτό που είπε ο Κόρναντ Αντεναούερ, εδώ στο Μπέργκεν - Μπέλεν, τον Φεβρουάριο του 1960 παραμένει αληθινό:

"Πιστεύω ότι δεν θα μπορούσαμε να επιλέξουμε καλύτερο μέρος από αυτό για να δώσουμε μια επίσημη υπόσχεση ότι θα κάνουμε το παν ώστε το κάθε ανθρώπινο όν - ανεξάρτητα από το έθνος ή τη φυλή που ανήκει - να απολαμβάνει στο μέλλον δικαιοσύνη, ασφάλεια και ελευθερία στη γη".

Η κατάργηση της ναζιστικής δικτατορίας στις 8 Μαΐου του 1945 υπήρξε ημέρα απελευθέρωσης για τους Γερμανούς. Σύμφωνα όμως έγινε φανερό ότι δεν σήμαινε ελευθερία για όλους.

Εμείς, στο ελεύθερο κομμάτι του έθνους μας, μετά την εμπειρία της χιτλερικής δικτατορίας, έχουμε θεσπίσει τον κανόνα ότι ειδικά στα σημαντικά πολιτικά ζητήματα, ο κάθε πολίτης αποφασίζει από μόνος του. Θεσπίσαμε μία ελεύθερη δημοκρατία, μία δημοκρατία που βασίζεται στην ισχύ των νόμων. Οι θεμελιώδεις της δημοκρατικής χώρας μας συνευδοκούν και εμεταλλεύθηκαν τη στιγμή για την οποία μίλησε ο Βέρνερ Νάχμαν. Έχοντας τη δύναμη να αντιμετωπίσουν την ευθύνη που τους ανατέθηκε από την ίδια την ιστορία, αποκατέστησαν για μας την αξία της αξιοπρέπειας και της ελευθερίας. Για τον σκοπό αυτό είμαστε και μες άρρηκτα συνδεδεμένοι με την κοινότητα των ελευθεριών δυτικών δημοκρατιών που στηρίζονται στις ίδιες αξίες και έχουν συνάψει μόνιμη συμμαχία μεταξύ τους. Αυτό έγινε δυνατό να πραγματοποιηθεί μόνο επειδή τα έθνη αυτά - και άλλο τόσο οι πρώην έρκελ-στοι των στρατοπέδων συγκέντρωσης και οι συγγενείς των θυμάτων της ναζιστικής δικτατορίας - μας άπλωσαν το χέρι για συμφιλίωση. Πολλά

από αυτά τα έθνη δοκίμασαν άμεσα στο έδαφός τους τη ναζιστική τρομοκρατία. Υπήρχε μικρό μίσος εναντίον αυτών που τους καθυπέταξαν και τους κακομεταχειρίστηκαν - μίσος που τελικά στράφηκε εναντίον ολόκληρου του γερμανικού έθνους. Εμείς, στο ελεύθερο τμήμα της Γερμανίας συνειδητοποιούμε τι σημαίνει, μετά το Άουσβιτς και την Τρεμπλίνκα, να βρισκόμαστε ξανά στην ελεύθερη κοινότητα της Δύσης. Τα έθνη στα οποία αναφερόμαι, το έπραξαν αυτό με τη δικαιολογημένη προσδοκία ότι δεν θα αποκυρήτουμε τα εγκλήματα που διαπράχθηκαν στο όνομα της Γερμανίας εναντίον των εθνών της Ευρώπης.

Σήμερα, 40 χρόνια αργότερα, εξακολουθούμε να αναγνωρίζουμε την ιστορική αυτή ευθύνη. Ακριβώς επειδή εμείς οι Γερμανοί, δεν πρέπει ποτέ να οβίσουμε από τη μνήμη μας τη σκοτεινή αυτή περίοδο της ιστορίας μας, απευθύνομαι σήμερα σ' εσάς και στους συμπολίτες μας ως Καγκελάριος της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Έχουμε μάθει τα μαθήματα της ιστορίας, και ειδικά την ιστορία αυτού του αιώνα. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Η ειρήνη πρέπει να πηγάσει από γερμανικό έδαφος.

Η συμφιλίωση και η φιλία μας με τη Γαλλία αποτελεί θείο δώρο για τους Γερμανούς και τους Γάλλους, για την Ευρώπη και για όλο τον κόσμο στο σύνολό του. Επιθυμούμε να πραγματοποιήσουμε ένα αντίστοιχο επίτευγμα ειρήνης και με τους Πολωνούς γειτονές μας.

Είμαστε ευγνώμονες για το γεγονός ότι επιτεύχθηκε συμφιλίωση με τον εβραϊκό λαό και το κράτος του Ισραήλ και ότι η φιλία συνεχώς μεγαλώνει, ιδιαίτερα ανάμεσα στους νέους. Και εκφράζουμε όλον μας το σεβασμό στους άνδρες και τις γυναίκες οι οποίοι, κοιτώντας προς το μέλλον, κατόρθωσαν να υπερπηθήσουν τις δυνάμεις του μίσους, με τη δύναμη της ανθρωπιάς. Απευθύνουμε ιδιαίτερες ευχαριστίες σε ορισμένους επιφανείς εκπροσώπους του Ισραήλ, όπως είναι ο Ναχούμ Γκόλντμαν και ο Δαβίδ Μπεν - Γκουριόν. Είμαστε επίσης ευγνώμονες στον Κόρναντ Αντεναούερ. Όλοι τους επιδίωξαν τη συμφιλίωση.

Πληρώθηκαν αποζημιώσεις προκειμένου να εξασφαλιστεί μια πατρίδα για τους Εβραίους και να βοηθηθούν οι επιζησάντες τον Ολοκαυτώματος. Αλλά και σήμερα το γνωρίζουμε όπως ακριβώς το γνωρίζαμε και τότε: τα δεινά και ο θάνατος, ο πόνος και τα δακρύα δεν πληρώνονται με αποζημιώσεις. Η μόνη απάντηση σ' αυτά μπορεί να είναι η συλλογική μνημόνευση, ο συλλογικός θρήνος και μια συλλογική απόφαση να ζήσουμε μαζί σ' έναν ειρηνικό κόσμο.

Στην ομιλία του στη Συναγωγή της Κολωνίας, στις 9 Νοεμβρίου 1978, ο Ναχούμ Γκόλντμαν θυμισε τη δημιουργική αμοιβαία επιρροή μεταξύ Εβραίων και Γερμανών και μίλησε για μια "μοναδική, ιστορική συγκυρία". Η συνύπαρξη αυτή Εβραίων και Γερμανών έχει μια μακρά ιστορία γεμάτη γεγονότα. Έχει ελάχιστα μελετηθεί μέχρι τώρα και δεν την γνωρίζουν πολλοί. Για τον σκοπό αυτό σκοπεύουμε να προσοθήσουμε την ίδρυση ενός "Αρχείου για τη Μελέτη της Εβραϊκής Ιστορίας στη Γερμανία". Επιθυμούμε να εντοπίσουμε την αλληλεπίδραση Γερμανών και Εβραίων δια μέσου της ιστορίας. Επί πολλών αιώνων οι Εβραίοι συνέβαλαν αποφασιστικά στον γερμανικό πολιτισμό και την ιστορία. Και αποτελεί πρωτοφανές ιστορικό επίτευγμα το γεγονός ότι, ακόμα και μετά το 1945, οι Εβραίοι συμπατριώτες μας στάθηκαν έτοιμοι να μας βοηθήσουν να οικοδομήσουμε την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Επιθυμούμε να διατηρήσουμε τις μνήμες αυτές και για τον λόγο ότι θα ενισχύσουν την απόφασή μας να ζήσουμε μαζί σ' ένα καλύτερο μέλλον. Είναι συνεπώς βασικό το να ξεκαθαρίσουμε στη νέα γενιά ότι η ανοχή και η συμπεριφορά χωρίς προκαταλήψεις απέναντι στους συνανθρώπους μας αποτελούν αναγκαίαταστές αρετές, χωρίς τις οποίες μια πολιτεία δεν μπορεί να επιβιώσει.

Το να συναγωνισθούμε ο ένας τον άλλο στην αναζήτηση της ανθρωπιάς αποτελεί την πιο κατάλληλη απάντηση στην αποτυχία μιας εποχής που χαρακτηρίστηκε από την ανοχή και την κατάχρηση εξουσίας. Έχουν χαραχθεί βαθιά στη μνήμη μου τα λόγια ενός Εβραίου μυστοκίτη των αρχών του 18ου αιώνα, που διάβασα στο Γιαντ Βα-σέμ:

"Επιδιώκοντας τη λήθη, η εξορία δείχνει ακόμα μεγαλύτερη το μυστικό της λύτρωσης βρίσκεται στη μνήμη". Για τον λόγο αυτό, ηχοών ακόμα πιο σωστά τα λόγια που είναι γραμμένα εδώ στο Μπέργκεν - Μπέλεν: "Η γη δεν κρύβει το αίμα που χύθηκε σ' αυτήν".

Ο Καγκελάριος Κολ συζητώντας με τον κ. Σίμον Βίξενταλ.

Ένας Συνήγορος της Ανθρωπότητας

Ομιλία
προς τιμή του
κ. Σίμον Βίξενταλ
Νέα Υόρκη, 14 Νοεμβρίου 1988

**Αγαπητέ Σίμον Βίξενταλ,
Εξοχότατοι,
Κυρίες και κύριοι,**

Επιτρέψτε μου από την αρχή, πριν απευθυνθώ στον κ. Σίμον Βίξενταλ, να πω λίγα λόγια για την ομιλία που δόθηκε την περασμένη Πέμπτη από τον Philipp Jenninger, πρόεδρο της Γερμανικής Βουλής. Ξέρω ότι η ομιλία, οι αντιδράσεις που προκάλεσε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας καθώς και η παραίτηση του δρ. Jenninger από τη θέση του, παρακολούθηθηκαν με μεγάλο ενδιαφέρον τόσο εδώ στις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και στο Ισραήλ. Ο ίδιος δήλωσε: "Ήμουν σοκαρισμένος και συντετριμμένος από την αντίδραση που προκάλεσε ο λόγος μου χτες στη Γερμανική Ομοσπονδιακή Βουλή. Από το λόγο μου δεν έγιναν κατανοητά πολλά πράγματα όπως εγώ τα εννοούσα και παρεξηγήθηκαν από πολλούς παρευρισκομένους. Είμαι βαθιά θλιμμένος και επίσης λυπάμαι εάν έβixa τα συναισθήματα άλλων".

Εγώ προσωπικά θα ήθελα να προσθέσω ότι κατά τη διάρκεια της πολιτικής του καριέρας, συμπεριλαμβανομένης της περιόδου που υπήρξε πρόεδρος της Γερμανικής Ομοσπονδιακής Βουλής, ο Philipp Jenninger είχε πάντα δείξει ένα στενό προσωπικό ενδιαφέρον για τη διευθέτηση της συμφιλίωσης με τους Εβραίους και είχε βοηθήσει τη διαφύλαξη των ζωτικών συμφερόντων του κράτους του Ισραήλ. Ήταν πάντα ένας ασυμβίβαστος πολέμιος κάθε μορφής ολοκληρωτισμού, πράγμα που δεν οφείλεται μόνο στις εμπειρίες που είχαν οι γονείς του υπό το εθνικοσοσιαλιστικό καθεστώς. Η πολιτική ακεραιότητα και η ειλικρίνεια των ενεργειών του Philipp Jenninger έχουν σαφώς αναγνωριστεί από τη στιγμή που παραιτήθηκε.

I

Αγαπητέ Σίμον Βίξενταλ, όταν με προσκαλέσατε να λάβω μέρος στη σημερινή εορτή, που σημειώνει την 80η επέτειο των γενεθλίων σας, με μεγάλη ευχαρίστηση δέχτηκα. Ήρθα εδώ για να εκφράσω το σεβασμό μου και τη φιλία

προς έναν εκπληκτικό άνθρωπο. Γνωρίζουμε ο ένας τον άλλο από χρόνια και κατά συνέπεια δεν υπάρχει ανάγκη από πολλά λόγια για να σας εξηγήσω τι είναι αυτό που με απασχολεί τον τελευταίο καιρό.

Αναπολώ πολλές ωραίες συζητήσεις μαζί σας. Συχνά ήταν πολύ σοβαρές και χαρακτηρίζονταν από μια αμετάκλητη ειλικρίνεια και χωρίς κανένα τόνο κατηγορίας. Ο καθένας που προσεκτικά σας ακούει καθώς διηγείστε τη ζωή σας, την οδύσσειά σας στην Ανατολική Ευρώπη, το δρόμο σας προς τα δεινά διαμέσου της κόλασης των στρατοπέδων συγκεντρώσεως, τον αγώνα σας για την επιβίωση, δεν μπορεί να διαβάσει από την έκφραση του προσώπου σας τι συμβαίνει βαθιά μέσα σας. Φτάνουν όμως μόνο οι λέξεις για να δώσουν στον ακροατή μία ιδέα αυτού που πιθανόν να νοιώθετε.

Θυμάμαι καλά μία τηλεοπτική συνέντευξη που είχατε δώσει περίπου έξι μήνες πριν, στην οποία αναφέρατε τις προσωπικές σας εμπειρίες κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Ένα ιδιαίτερα συγκινητικό γεγονός μου άφησε μία βαθιά εντύπωση. Περιγράψατε πως η 9χρονη κόρη σας γύρισε σπίτι κλαίγοντας λίγο πριν τα Χριστούγεννα, διότι δεν είχε κανένα συγγενή όπως όλα τα άλλα παιδιά είχαν τους παππούδες ή τους θείους και τις θείες. Τα δάκρυα αυτού του αθώου παιδιού, του δικού σας παιδιού, σας πλήγωσαν πολύ. Έτσι, ζητήσατε από ένα φίλο σας να παρουσιαστεί σαν ξάδελφος της κόρης σας και να την καλέσει στο σπίτι του. Θελήσατε να αποφύγετε να "δηλητηριαστεί" η καρδιά της κόρης σας - όπως εσείς το τοποθετήσατε.

Αυτή η ιστορία αποτελεί αναμφίβολα μία ένδειξη της προσωπικής τραγωδίας και του αμέτρητα μεγάλου αριθμού των θυμάτων και επίσης αποδεικνύει την ικανότητά σας να καθησυχάζετε τους ανθρώπους και να τους δίνετε κουράγιο.

Μπορείτε να διηγηθείτε έναν ανεξάντλητο αριθμό ιστοριών που έχουν κοινό ένα πράγμα: μαρτυρούν την τεράστια συμπάθεια προς το άγνωστο άτομο με τη χαρά και τη λύπη, από μία ανθρωπότητα που πέρασε μέσα από τη φωτιά της πιο τρομερής μορφής απανθρωπιάς. Οι ιστορίες που αφηγείστε είναι γέννημα των εμπειριών σας και των όσων υποφέρατε. Σε σας, αγαπητέ Σίμον Βίξενταλ,

ζει η μνήμη αμέτρητων ανθρώπων τους οποίους δεν πρέπει και δεν πρόκειται να ξεχάσουμε. Όποιος έχει την τύχη να σας γνωρίζει προσωπικά, ανακαλύπτει ότι το φιλικό και ανοιχτό ύφος σας δεν είναι ποτέ επιφανειακό. Διότι αυτά τα προσόντα σας είναι αποτέλεσμα μιας ζωής που σας έκανε να δείτε τα άδυτα του κακού.

II

Ο αιώνας μας δεν είναι χαρακτηρισμένος μόνο από οικονομικές, κοινωνικές, επιστημονικές και τεχνολογικές αλλαγές οι οποίες μόλις και μετά βίας έγιναν αντιληπτές εν καιρώ, αλλά θα ενταχθεί στην ιστορία ως μία εποχή που καλλιεργήθηκε ο πόλεμος, η γενικότητα και αφάνταστες βαρβαρότητες. Εσείς, αγαπητέ Σιμόν Βίτςενταλ, μας υπενθυμίσατε επανειλημμένα ότι οι στατιστικές εκατομμυρίων θανάτων δεν πρέπει να μας τυφλώσουν ώστε να μη δώσουμε σημασία στα μεμονωμένα θύματα, στο πρόσωπο του παιδιού, της γυναίκας ή του άντρα που βασανίστηκαν, ταπεινώθηκαν και οδηγήθηκαν στο θάνατό τους.

Στον πρόλογο του συναρπαστικού χρονογραφηματος των δεινών που υπέστησαν οι Εβραίοι, στο βιβλίο με τίτλο "Κάθε μέρα, μία μέρα αναμνήσεων", αναφέρετε μία συζήτηση που έγινε μεταξύ του Αδόλφου Άιχμαν και αξιωματούχους του ίδιου βαθμού των SS, το φθινόπωρο του 1944. Ένας από αυτούς θέλησε να μάθει τι θα συνέβαινε αν κάποια μέρα ο κόσμος αναρωτιόταν σχετικά με τα εκατομμύρια των θυμάτων του Ολοκαυτώματος. Σε αυτό, ο Άιχμαν φανίνεται να απαντά: "Εκατοντάδες θάνατοι είναι καταστροφή, ένα εκατομμύριο θάνατοι είναι μία απλή στατιστική". Και συμπληρώνετε το πικρό σχόλιο: "Δυστυχώς, δεν μπορώ παρά να επιβεβαιώσω την ορθότητα της παρατήρησης του Άιχμαν". Αυτό που εννοείτε είναι ότι η αλήθεια είναι πάντα συγκεκριμένη, δεν ανέχεται να επιζητά καταφύγιο σε αφηρημένες μορφές. Ο πειρασμός να κλείσουμε τα μάτια μας στην αλήθεια - όσο τρομερή κι αν είναι - είναι πράγματι το χειρότερο που μπορούμε να κάνουμε. Όμως, μετά το 1945 εμείς οι Γερμανοί φτάσαμε επίσης στο σημείο να συνειδητοποιήσουμε πως η ετοιμότητα να κοιτάσουμε όλη την αλήθεια στα μάτια επιτρέπει να κατανοήσουμε τη γνήσια αξία της ευθύνης για την άσκηση της ελευθερίας.

III

Συμπληρωματικά για τους πολλούς που συγκέντρωσαν τη δύναμη για να κάνουν το αποφασιστικό βήμα προς το δρόμο για ένα καλύτερο μέλλον, θα ήθελα ν' αναφέρω τον Κόνραντ Αντενάουερ, τον πρώτο Καγκελάριο της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Επιτρέψτε μου να σας υπενθυμίσω τις ιστορικές του συναντήσεις με τον Ναούμ Γκόλντμαν στο Λονδίνο το 1951 και με τον Δαβίδ Μεν Γκουριόν εδώ στη Νέα Υόρκη το 1960.

Εμείς οι Γερμανοί πρέπει να ζήσουμε με το τρομερό γεγονός ότι κάτω από την εθνικοσοσιαλιστική τυραννία ανείπωτα δεινά έπληξαν ιδιαίτερα τους Εβραίους και ότι το έγκλημα της γενοκτονίας με τον ψυχρό, απάνθρωπο σχεδιασμό του και τη θανατική δράση του δεν έχει προηγούμενο στην ιστορία. Παρ' όλα αυτά υπήρξαν προσπάθειες, παλαιότερα αλλά και σήμερα, να υποτιμηθεί αυτό το γεγονός υποστηρίζοντας ότι και άλλοι άνθρωποι εκδιώχθηκαν τότε για τα πολιτικά τους φρονήματα και το θρησκευμά τους. Ωστόσο, όποιους χρησιμοποιεί αυτά τα επιχειρήματα παραβλέπει ή αρνείται ότι το μίσος για τους Εβραίους ήταν βαθύτερο: Μόνο το γεγονός ότι κάποιος είχε εβραϊκή καταγωγή αποτελούσε έγκλημα. Έτσι, το φρικτό αυτό μίσος είχε σαν κατάληξη τη γενοκτονία των Εβραίων της Ευρώπης.

Λίγες μέρες πριν, στην τελετή για την Ημέρα Μνήμης που έγινε στη Συναγωγή Westend, της Φρανκφούρτης σημειώνοντας την 50η επέτειο από τα πογκρόμ της 9 Νοεμβρίου 1938, για μια ακόμη φορά αναφέρθηκε σε αυτό το θέμα. Υπέδειξε ότι ο αντισημιτισμός ήταν το κεντρικό στοιχείο της εθνικοσοσιαλιστικής ιδεολογίας, ότι δεν ήταν μόνον ένας από τους πολλούς τρόπους άσκησης δυνάμε-

ως και σίγουρα δεν ήταν μόνο ένα τυχαίο φαινόμενο της δικτατορίας. Αυτό όφειλε να είναι σαφές σε όλους το αργότερο μετά τη "Νύχτα των Κρυστάλλων" - αυτό το όνομα συνειδητοποιεί εκείνο που έγινε τότε. Από τη σημερινή πλεονεκτική θέση είναι δύσκολο να καταλάβει κανείς - και συνεχίζει να είναι αιτία μιας μεγάλης ντροπής - γιατί οι περισσότεροι Γερμανοί έμειναν σιωπηλοί στα γεγονότα της 9ης και της 10ης Νοεμβρίου 1938. Ωστόσο, θα ήταν λάθος να αποδοθεί σε αυτή τη σιωπή μία σημασία εσωτερικής επιδοκιμασίας: εγώ ο ίδιος ήμουν 8 ετών και ακόμα θυμάμαι πως οι γονείς μου, που και οι δύο ήταν αντίθετοι στον Εθνικοσοσιαλισμό, αποκαρδιωμένοι συζητήσαν το γεγονός.

Πολλοί παράγοντες έπαιξαν ρόλο τότε: ο φόβος που παρέλυνε μέρους ορισμένων Γερμανών, η απάθεια ορισμένων άλλων. Πολλοί αιφνιδιασθήκαν ενώ άλλοι καθυστέρησαν τις συνειδήσεις τους με όλων των ειδών τα επιχειρήματα. Ορισμένοι ένιωσαν προσωπικά θυμμένοι από τα όσα υπέφεραν οι συμπολίτες τους, τη στιγμή που άλλοι υποστήριξαν ότι δεν τους αφορά. Και υπήρξαν κάποιοι που κοιτούσαν με μεγάλη χαιρεκακία, έλαβαν μέρος ή και ακόμα εκμεταλλεύτηκαν επαγγελματικά όσα έγιναν. Αλλά δεν πρέπει να ξεχνάμε αυτούς που διακήρυξαν την αποδοκιμασία τους ή και προστάθησαν να βοηθήσουν όσο μπορούσαν.

IV

Σήμερα αναθυμιάσαμε με βαθύ σεβασμό και ευγνωμοσύνη εκείνους τους τολμηρούς άνδρες και γυναίκες οι οποίοι, 50 και περισσότερα χρόνια πριν, βοήθησαν Εβραίους πολίτες με πολλούς τρόπους, θέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή τους και συχνά την ασφάλεια των οικογενειών τους επίσης. Για παράδειγμα βοηθώντας αυτούς τους πολίτες να βρουν ένα μέρος για να κρυφτούν ή να τους φυγαδεύσουν στο εξωτερικό.

Δεν υπάρχει "συλλογική ενοχή" - ο Σιμόν Βίτςενταλ πάντα έδινε έμφαση σ' αυτό. Αν υπήρχε τέτοια ενοχή δεν θα γινόταν διαχωρισμός μεταξύ δικαίου και άδικου, και το ατομικό έγκλημα θα έπαιρνε το δικαίωμα - όπως και έγινε - να αναζητήσει καταφύγιο στην ανωνυμία της ομάδας. Ωστόσο, υπάρχει πράγματι μία κοινή ευθύνη να βεβαιώσουμε ότι η ιστορία δεν θα επαναληφθεί. Οι Γερμανοί έγιναν ενοχοί ως άτομα, αλλά η αδικία που εκδηλώθηκε κάτω από την εθνικοσοσιαλιστική τυραννία είναι μερώς της κοινής ιστορίας μας. Αυτή η ιστορία επιβαρύνει εμάς σε όλη της την έκταση.

Θα ήταν ανέντιμο να διαλέξουμε μόνο τα καλά μέρη της γερμανικής ιστορίας. Η ιστορία είναι αδιαίρετη - τόσο η καλή όσο και η κακή άποψη είναι δικές μας. Γι' αυτό λοιπόν χαιρετίζω το γεγονός ότι η γερμανική κυβέρνηση έδειξε ετοιμότητα αναγνωρίζοντας την ευθύνη που επιβαρύνει όλους εμάς τους Γερμανούς. Όμως επιτρέψτε μου να δηλώσω καθαρά ότι οι συμβολικές χειρονομίες από μόνες του δεν επαρκούν.

Κατά την άποψή μου η ευθύνη συμπεριλαμβάνει κατά ιδιαίτερο τρόπο την αλληλεγγύη προς τα συμφέροντα του Ισραήλ όσον αφορά την υπαρξη, την ελευθερία και την ασφάλεια. Η αλληλεγγύη αυτή δεν τίθεται σε κίνδυνο από τυχόν διαφορετικές απόψεις στην καθημερινή πολιτική. Τέτοια ζητήματα είναι πολιτικές λεπτομέρειες. Η αλληλεγγύη μας με το Ισραήλ αφορά πάντα βασικά θέματα. Δεν είναι λίγο ότι αυτή η αλληλεγγύη αντιπροσωπεύει την αλλαγή που έγινε από το γερμανικό έθνος μετά το 1945.

V

Αν και το Ολοκαύτωμα δεν παραλληλίζεται με κανένα άλλο ιστορικό γεγονός πρέπει, παντού και πάντα, να διαβεβαιωθούμε ότι τίποτα το παρόμοιο δεν θα ξανασυμβεί. Ως εκ τούτου, η ενυπόγραφουσα προειδοποίηση σχετικά με τη γενοκτονία δεν πρέπει να είναι μάταιη. Είναι μία έκκληση προς όλους εμάς να αναθεωρήσουμε τις σχέσεις μας με συνέπεια. Είναι μία έκκληση για επιφυλακή χωρίς σημείες, πάνω απ' όλα κατά των πειρασμών που προετοιμάζουν το δρόμο για τον ολοκληρωτι-

ομό. Πρέπει να θυμόμαστε πάντα ότι όπου θίγεται η αξιοπρέπεια ενός συνανθρώπου μας θίγεται και η δική μας αξιοπρέπεια. Μόνο αν διατηρήσουμε την ικανότητα να μοιραζόμαστε τις δυστυχίες των άλλων, να ταυτιζόμαστε με τα θύματα, μπορούμε να πετύχουμε στο μεγάλο αγώνα μας να σχηματίσουμε μια δίκαιη κοινωνία στην οποία άνθρωποι με διαφορετική καταγωγή, διαφορετική θρησκεία και διαφορετικά πολιτικά φρονήματα μπορούν να ζήσουν μαζί με ειρήνη και ελευθερία.

Όπως λέει ένα αρχαίο εβραϊκό ρητό: "όποιος σώζει μία ανθρώπινη ζωή σώζει όλο τον κόσμο". Η ηθική που διακρίνουμε πίσω από αυτό το ρητό ερχεται σε έντονη αντίθεση με τις μοντέρνες ιδεολογίες που δεν περιορίζονται γύρω από το άτομο, την αξιοπρέπεια του και τα δικαιώματά του, αλλά γύρω από το σύνολο - αντιπροσωπεύοντας δηλαδή μία ανώτερη φύλη ή μία ορισμένη κοινωνική τάξη.

Οι Εβραίοι και οι Χριστιανοί θα 'πρεπε πάντα να θυμούνται ότι οι βασικές αξίες της ελευθερης δημοκρατίας βασίζονται στους βιβλικούς θεσμούς τους οποίους μοιράζονται. Με αυτό εννοώ, πρώτα, ότι κάθε άνθρωπος δημιουργήθηκε κατ' εικόνα Θεού. Δεύτερον, εννοώ την απαγόρευση της ειδωλολατρείας, η οποία μας προστατεύει από τον πειρασμό της συγκέντρωσης δύναμης ή της ένταξης σε μία κακώς εννοούμενη πίστη για "ιστορική αποστολή" εν ονόματι μιας φυλής ή τάξεως. Αν διαφύλαξουμε την αντιολοκληρωτική θεωρία, αν την αναπτύξουμε σε πνευματική μάχη κατά της εκδήλωσης απάνθρωπων ιδεολογιών για την απόλυτη αλήθεια, τότε θα έχουμε διδαχθεί το βασικό μάθημα του φρικτού παρελθόντος.

Σήμερα υπάρχει μία βάση - ευτυχώς, μεγαλύτερη παρά ποτέ - για την ελπίδα ότι η αδελφική συνύπαρξη μεταξύ Εβραίων και Χριστιανών θα είναι η φυσική συνεπαγωγή για έναν ολοένα αυξανόμενο αριθμό ανθρώπων - μία συνύπαρξη στην οποία τα πράγματα που μας χωρίζουν δεν θα μας τυφλώνουν πια μπροστά σε κοινά θέματα. Με αυτό το πνεύμα ο Σίμον Βίτσενταλ περιέγραψε την ιστορική επίσκεψη του Πάπα Ιωάννη Παύλου II στη Συναγωγή της Ρώμης τον Απρίλιο του 1986 ως ένα βήμα το οποίο - μετά από δύο χιλιετίδες χωρισμού - του φάνηκε σαν "το φως στο τέλος του τούνελ". Δηλώνοντας ότι οι Εβραίοι είναι "τα μεγάλα αδέρφια" των Χριστιανών, ο Ιωάννης Παύλος II έκανε μία πολύκροτη παρατήρηση στην οποία εξ ολοκλήρου υποστηρίχθη.

Η εγκατάλειψη του Θεού - και γι' αυτό είμαι βαθιά πεπεισμένος - είναι ο κύριος λόγος της αναρχικής ενός ολοκληρωτικού κράτους. Οι κανονισμοί του εθνικοσοσιαλισμού συνήθιζαν υποκριτικά να επικαλούνται τη "θεία πρόνοια" που κυρίως εξυπηρετούσε τα συμφέροντα του δικού τους δεσποτισμού.

Στην πραγματικότητα αυτό ήταν και είναι η χειρότερη διαστρέφση της θρησκευτικής πίστης - μία προσβολή στον πραγματικό Θεό όπως τον διακηρύττουν οι Χριστιανοί και οι Εβραίοι.

VI

Γίνεται κατανοητό ότι πολλοί άνθρωποι θεωρούν την απόγνωση ως τη μόνη πιθανή απάντηση στα φλέγοντα ερωτήματα που το παρελθόν μας παρουσιάζει. Ο Σίμον Βίτσενταλ όμως έχει αποδείξει ότι υπάρχει εναλλακτική λύση: μπορούμε να επιβληθούμε στο σκοτάδι κρατώντας σταθερά το δαυλό της ανθρωπιάς. Ας μου ζητήσαν να περιγράψω όσο καλύτερα μπορώ τα προσόντα σας, αγαπητέ Σίμον Βίτσενταλ, θα έλεγα: Είστε ένας πρωταθλητής ανθρωπιάς. Η προσήλωση στη δικαιοσύνη κατά της αδικίας, στην ηθική κατά της βαρβαρότητας, χαρακτηρίζει το έργο της ζωής σας. Εξ ίσου χαρακτηριστική είναι η διάθεσή σας να πληρώσετε μέλη της μη Εβραϊκής πλειονότητας του γερμανικού πληθυσμού, από τους προγόνους του οποίου αναδείχθηκαν εκείνοι που προκάλεσαν μεγάλες συμφορές που έπληξαν εσάς και την οικογένειά σας.

Αγαπητέ Σίμον Βίτσενταλ, χρειαζόμαστε το παράδειγμα και

την ύπαρξη ανθρώπων σαν και σας. Οι περισσότεροι άνθρωποι που ζουν σήμερα στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν είχαν καμία άλλη εμπειρία από την ειρήνη, την ελευθερία και την άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Αυτό είναι καλό. Αλλά θα εκτιμήσουν την πραγματική αξία αυτών των επιτευγμάτων μόνο εάν διατηρηθεί η ζωντανή ανάμνηση του ότι η τυραννία, η ανάγκη, ο διωγμός, ο πόλεμος και η έλλειψη της ελευθερίας πραγματικά σημαίνουν.

Νοιώθω ότι η γενιά μου φέρει μία ιδιαίτερη ευθύνη σ' αυτό το θέμα. Τα άτομα αυτής της γενιάς - εγώ γεννήθηκα το 1930 - ήταν πολύ μικροί για να γίνουν ενοχοί αλλά αρκετά μεγάλοι για να αντιληφθούν τις βαρβαρότητες της τυραννίας και τη δυστυχία που προκλήθηκε από τον πόλεμο. Αυτό μας αναθέτει ένα ιδιαίτερο καθήκον, μας προστατεύει όμως και από την άγνοια: οι άνθρωποι σήμερα δεν βρίσκονται μπροστά στην εκλογή, από τη μία πλευρά να γίνουν ενοχοί παραβλέποντας ή συμμετέχοντας, και από την άλλη, θέτοντας σε κίνδυνο τον εαυτό τους και τους άλλους αντιτεκόμενοι. Αυτοί δεν υπέστησαν αυτή τη δοκιμασία. Η γνώση μας διδάσκει να είμαστε μετριοπαθείς και ευγνώμονες διότι μπορούμε να ζούμε με τους πιο ελεύθερους θεσμούς που υπήρξαν ποτέ στη γερμανική ιστορία.

VII

Η αξιοπρέπεια του ανθρώπου θα είναι απαραίτητη". Αυτή η πρόταση από το πρώτο άρθρο της νομοθεσίας μας, η οποία ισχύει εδώ και 40 χρόνια, είναι η απάντησή μας στην απανθρωπιά των Εθνικοσοσιαλιστών. Είναι επίσης η απάντησή μας στο Ολοκαύτωμα. Είναι επίσης αυτό που κατάλαβαν εκείνοι που έθεσαν τα θεμέλια τότε για μια καινούργια Γερμανία - μια Γερμανία η οποία μετά από την αχαρταχτήριστη βαρβαρότητα βρήκε πάλι το δρόμο της προς τις ανθρωπιστικές παραδόσεις. Ακολουθώντας αυτό το δρόμο είχαμε τη συμπαράσταση Εβραίων ανδρών και γυναικών, οι οποίοι μετά το 1945 ήταν έτοιμοι να κοιτάζουν μπροστά και να βοηθήσουν στην ανοικοδόμηση μιας ελεύθερης κοινωνίας.

Μετά από όλα όσα συνέβησαν πως μπορούμε - και αυτό είναι ένα επιτακτικό ερώτημα σήμερα - να κάνουμε τα παιδιά μας και τα εγγόνια μας να συνειδητοποιήσουν την αξία αυτού του ανεκτίμητου δεσμού; Ιδιαίτερα για τους νέους Γερμανούς δεν είναι εύκολο να ταυτιστούν ή ακόμα ν' αγαπήσουν μια πατρίδα η οποία φέρει το στίγμα του Ολοκαυτώματος. Ωστόσο είναι πολύ σημαντικό για τη διατήρηση της δημοκρατικής σταθερότητας της χώρας μας να κάνουμε τους νέους ανθρώπους γνώστες του ότι ανήκουν σ' ένα έθνος το οποίο κατά τη διάρκεια της ιστορίας συνέβαλε πολλές φορές και θετικά την ανθρωπότητα και το οποίο έχει, στις περιπτώσεις που είναι δυνατή η εκλογή, εξελιχθεί σε αναγνωρισμένο μέλος της μεγάλης οικογένειας των ελευθέρων εθνών.

Ο σκοπός αυτός να επιτευχθεί στους νέους Γερμανούς τις αξίες της ελευθερίας, του πλουραλισμού, και της δημοκρατίας. Ο σκοπός πρέπει να είναι η διατήρηση και η ενδυνάμωση των βασικών αντιολοκληρωτικών θεσμών στη χώρα μας, πράγμα που ήταν και είναι η μόνη σωστή απάντηση στις φοβερές εμπειρίες αυτού του αιώνα. Η αγάπη για ελευθερία της νέας γενιάς μας και η θετική τοποθέτησή τους προς τη ζωή είναι πολύτιμα επιτεύγματα που πρέπει να διατηρηθούν και να προστατευτούν. Άνθρωποι σαν εσάς, αγαπητέ Σίμον Βίτσενταλ, συμβάλλουν αποφασιστικά σε αυτό. Θα καταφέρουμε να βρούμε το δρόμο προς ένα καλύτερο μέλλον μόνο διαμέσου ενωμένων προσπαθειών. Μας συνοδεύετε σ' αυτό το μονοπάτι που είναι ακόμη συχνά πετρώδες και ανώμαλο. Γι' αυτό εμείς οι Γερμανοί θα σας είμαστε για πάντα ευγνώμονες.

Από τα βάθη της καρδιάς μου σας εύχομαι πολλά χρόνια ευτυχίας. Ο Θεός να σας ευλογεί.

עץ חיים היא

Δένδρον ζωῆς εἶναι ἡ Τορά...
(Παροιμ. 3:18)